

Татарстан Республикасы Зеленодольск
муниципаль районы Рус Әжиле авыл җирлеге
Советы карары белән кабул ителде
2018 елның 1 июнендәге 107 номерлы карар
Татарстан Республикасы Зеленодольск
муниципаль районы Рус Әжиле авыл җирлеге
башлыгы

_____ Г.Ф.Семахина

**Татарстан Республикасы Зеленодольск муниципаль районы
«Рус Әжиле авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге
УСТАВЫ**

**Рус Әжиле авылы
2018 ел**

I Бүлек. Гомуми нигезлэмэләр.

1 Матдә. Авыл жирлеге һәм аның статусы.

1. Татарстан Республикасы Зеленодольск муниципаль районының «Рус Әжиле авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге авыл жирлеге статусына ия.

2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме - Татарстан Республикасы Зеленодольск муниципаль районының «Рус Әжиле авыл жирлеге» (алга таба – текст буенча - авыл жирлеге).

3. Татарстан Республикасы Зеленодольск муниципаль районының «Рус Әжиле авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасы Зеленодольск муниципаль районы составына керә.

2 Матдә . Жирлекнең территорияль төзелеше.

1. Жирлек территориясе составына түбәндәге торак пунктлар керә:

Рус Әжиле авылы, Карашам авылы, Татар Әжиле авылы, Татар Наратлысы авылы, Рус Наратлысы авылы.

2. Жирлекнең административ үзәге - Рус Әжиле авылы.

3. Жирлек чикләре «Зеленодольск муниципаль районы «муниципаль берәмлегенң һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 24-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.

4. Жирлек территориясе составына жирләр милек рәвешләренә һәм максатчан билгеләнешенә карамастан керә.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору, жирлек халкының фикерен исәпкә алып, законнарда билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы законы белән гамәлгә ашырыла.

3 Матдә. Жирлекнең рәсми символлары.

1. Авыл жирлегенң үз гербы, флагы бар, ул тарихи, мәдәни һәм башка жирле горейф-гадәтләренә һәм үзенчәлекләренә чагылдыра.

2. Жирлек гербының, флагының тасвирламасы жирлек Советының норматив хокукый акты белән раслана.

3. Жирлек гербының сурәте жирле үзидарә органнарының һәм урындагы затларның мөһерләрендә, бланкларында һәм башка рәсми документларында, жирле үзидарә органнары биналарының фасадларында, жирлек Советының утырышлар залында, жирлек башлыгының эш кабинетларында, жирлек башлыгы урынбасарының, Башкарма комитет житәкчесе урынбасарының басмаларында урнаштырыла. Жирлек гербын рәсми рәвештә күчәрүнең башка очраклары жирлек Советы карары белән билгеләнә.

4. Жирлек гербы, флагы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

4. Матдә. Жирлек һәм аның халкы.

Жирлек халкы-Россия Федерациясе гражданны, (алга таба-гражданны) даими яки нигездә жирлек территориясендә яшәүче гражданны.

5 Матдә. Жирлектә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга гражданнының хокукы, аны гамәлгә ашыру тәртибе һәм гарантияләре.

1. Гражданны референдумда, муниципаль сайлауларда һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнен башка рәвешләре аша, шулай ук әлеге Уставта каралган сайлау һәм башка жирле үзидарә органны аша жирле үзидарәне гамәлгә ашыралар. Жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда гражданнының катнашу тәртибе әлеге Устав һәм аның нигезендә кабул ителә торган муниципаль хокукый актлар белән билгеләнә.

2. Жирлек территориясендә даими яки нигездә яшәүче чит ил гражданны жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенә халыкара килешүләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

3. Гражданны жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга турыдан-туры, шулай ук үз вәкилләре аша женесе, расасы, милләте, теле, чыгышы, мөлкәти һәм вазифаи хәле, дингә мөнәсәбәте, инанулары, жәмәгать берләшмәләренә каравына бәйсез рәвештә тигез хокуклы.

4. Гражданны жирлекнең жирле үзидарә органнына сайланырга хокуклы.

5. Россия Федерациясе дәүләт телен белгән гражданны муниципаль хезмәт үтү өчен тигез шартларга ия һәм аның женесенә, расасына, милләтенә, чыгышына, мөлкәтенә һәм вазифаи хәленә, яшәү урынына, дингә, инануларына, жәмәгать берләшмәләренә карауларына, шулай ук муниципаль хезмәткәрнең һөнәри һәм эшлекле сыйфатларына бәйлә булмаган башка шартларга бәйсез рәвештә узу шартларына ия.

6. Һәркем турыдан-туры жирле үзидарә органнына һәм жирле үзидарәнең вазифаи затларына мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарә органны эшчәнлегә турында мәгълүмат алырга хокуклы.

7. Жирлекнең жирле үзидарә органны һәм вазифаи затлары һәркемгә аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагылучы документлар һәм материаллар белән танышу, шулай ук, әгәр законда башкача каралмаган булса, гражданны тарафыннан жирлекнең жирле үзидарә органны эшчәнлегә турында башка тулы һәм дәрәс мәгълүмат алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

8. Жирлекнең жирле үзидарә органны массакуләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән халыкка жирлекнең һәм аның аерым территорияләренә үсешенә иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торақ-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр һәм хезмәтләр челтәрен үстерү, социаль ташламалар, жәмәгать тәртибен саклауның торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими рәвештә хәбәр ителәр.

9. Гражданны, әгәр законнарда каршы килсәләр, гражданнының хокукларын, ирекләрен бозсалар, норматив хокукый актларга, жирле үзидарә органнының һәм

вазыйфаи затларының гамәлләренә (гамәл кылмауларына) судка шикаять бирергә хокуклы.

6 Матдә. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлекнең башкарма комитеты, жирлекнең Ревизия комиссиясе, әлеге Устав нигезендә төзелә торган башка жирле үзидарә органнары керә.

2. Жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү жирлек Уставына үзгәрешләр кертү юлы белән генә башкарыла.

7 Матдә. Жирлек карамагындагы предметлар.

1. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә::

1) жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен контрольдә тоту, жирлек бюджеты үтәлеше турындагы хисапны төзү һәм раслау;

2) жирлекнең жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәтенә ия булу, аннан файдалану һәм эш итү;

4) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янғын куркынычсызлыгы чараларын тәмин итү;

5) жирлек халкын элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

6) жирлек халкын мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү һәм ял оештыру өчен шартлар тудыру;

7) Жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакуләм спорт үсеше өчен шартлар булдыру, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндрерү һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру;

8) жирлекнең архив фондларын формалаштыру;

9) жирлек территориясен төзекләндрерү кагыйдәләрен раслау, аларның үтәлешен контрольдә тоту, жирлек территориясен төзекләндрерү кагыйдәләренә туры китереп оештыру;

10) адреслар бирү, адресларны үзгәртү, юкка чыгару, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яки муниципальара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш) исемнәр бирү, жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементлары атамаларын бирү, мондый атамаларны үзгәртү, юкка чыгару, дәүләт адреслы реестрында мәгълүмат урнаштыру;

11) авыл хужалыгы житештерүен үстерүгә ярдәм итү, кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;

12) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләрү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнырга һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтү, халык дружиналары эшчәнлегенә өчен шартлар тудыру;

14) каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым жыю) һәм транспортлау эшчәнлеген оештыруда катнашу;

15) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын карап тоту;

16) жирлек чикләрендә халыкны су белән тәмин итү, ташландык суларны агузу, халыкны ягулык белән тәмин итүне оештыру, Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә;

17) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлегенә;

18) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәданиятен саклап калуга һәм үстерүгә, мигрантларны социаль һәм мәдәни адаптацияләүгә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

19) жирлек халкының массакүләм ял итү өчен шартлар тудыру һәм халык күпләп ял итә торган урыннарны төзекләндерүне оештыру, шул исәптән гражданнырның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр бие полосаларына иреккә үтеп керүен тәмин итү.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары, Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә, жирлек бюджетыннан Зеленодол муниципаль районы бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбенә жирле эһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү буенча үз вәкаләтләренә бер өлешен аларга тапшыру турында Зеленодол муниципаль районы жирле үзидарә органнары белән килешүләр төзәргә хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнарына Татарстан Республикасының аерым дәүләт вәкаләтләрен бирү «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләренә нигезендә Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

8 Матдә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының жирле эһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итүгә хокуклары

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

1) жирлек музейларын булдыру;

2) жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр кылу;

3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген тормышка ашыруда катнашу;

4) жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни мохтариятләренә хокукларын гамәлгә ашыру белән бәйлә эшчәнлеккә гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

5) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә ярдәм итү һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру;

б) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзерләү чараларын оештыруда һәм тормышка ашыруда катнашу;

7) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;

8) муниципаль янғын сагы булдыру;

9) кеше хокукларын тәэмин итүгә жәмәгать контролен һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга ярдәм күрсәтүне гамәлгә ашыручы ижтимагый күзәтчелек комиссияләренә ярдәм күрсәтү;

10) «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук Гомумроссия инвалидлар ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга ярдәм күрсәтү;

11) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча гражданның муниципаль торак фондыннан торак урыннары бирү;

12) жирлек территориясендә яшәүче сукбай хайваннарны тоту һәм тоту чараларын гамәлгә ашыру;

13) «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру;

14) инвалидлар, сәламәтлекләре чикләнгән затлар, адаптив физик культура һәм адаптив спорт үсешенә ярдәм күрсәтү.

2. Жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләрне хәл итәргә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга, әгәр Федераль законнарда каралса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнары компетенциясенә карамаган башка мәсьәләләрне хәл итәргә хокуклы, бюджетара трансфертлардан тыш, жирле бюджетлар керемнәре исәбенә Федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән үз компетенциясеннән төшереп калдырылмаган дәүләт хакимияте органнары, һәм түләүләренң өстәмә нормативлары буенча салым керемнәре керемнәреннән кәргән керемнәренә исәпкә алып, Татарстан Республикасы бюджет системасының башка бюджетара трансфертлары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

9 Матдә. Муниципаль контроль

1. Жирле үзидарә органнары жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча кабул ителгән муниципаль хокукый актларда билгеләнгән таләпләрнең үтәлешен, ә тиешле контроль төрләре Федераль законнар белән жирле үзидарә органнары вәкаләтләренә кертелгән очракта, шулай ук Федераль законнарда билгеләнгән таләпләрнең үтәлешен муниципаль контрольне оештыралар һәм гамәлгә ашыралар.

2. Муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, юридик затларны, индивидуаль эшкуарларны тикшерүне оештыру һәм үткәру белән бәйлә мөнәсәбәтләргә «Дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик

затларның һәм индивидуаль эшкуарларның хокукларын яклау турында» 2008 елның 26 декабрендәге 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

10 Матдә. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы.

1. Авыл жирлегә жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеген оештыру, муниципаль берәмлекләрнең гомуми мәнфәгатьләрен белдерү һәм яклау максатларында Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләр советы эшендә катнаша, шулай ук башка муниципаль берәмлекләрнең берләшмәләре эшендә катнашырга хокуклы.

2. Жирле әһәмиятгәгә мәсьәләләрне хәл итү өчен финанс чараларын, матди һәм башка ресурсларны берләштерү максатларында жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары белән берлектә муниципальара берләшмәләр төзелергә, Хужалык жәмгыятьләре һәм башка муниципальара оешмалар оештырылырга, федераль законнар һәм жирлек Советының норматив хокукый актлары нигезендә шартнамәләр һәм килешүләр төзергә мөмкин. Күрсәтелгән муниципальара берләшмәләр жирлекнең жирле үзидарә органнарына вәкаләтләр бирелә алмый.

3. Жирле үзидарә органнары муниципальара басма массакуләм мәгълүмат чараларын гамәлгә куючылар булып тора ала.

11 Матдә. Авыл жирлегә жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре.

Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасындагы үзара мөнәсәбәтләр аша гамәлгә ашырыла:

1) жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда жирлекнең жирле үзидарә органнарының катнашуы;

2) жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (килешүләр) төзү;

3) даими яисә вакытлыча координацияләү, консультатив, киңәшмә һәм башка эш органнарын булдыру;

4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында жирлек Советының закон чыгару инициативасы;

5) законнарда билгеләнгән башка хезмәттәшлек формалары.

II бүлек. ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУЫ ҺӘМ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРГАНДА ХАЛЫКНЫҢ КАТНАШУЫ

12 Матдә. Жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның катнашуы һәм жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру формалары.

Халык турыдан-туры жирле үзидарәне гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәгә рәвешләрдә катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү;
- 4) жирлек чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 5) гражданнар жыены.
- 6) гражданнарның хокукый инициативасы;
- 7) территорияль ижтимагый үзидарә;
- 8) ачык тыңлаулар;
- 9) гражданнар жыелышы;
- 10) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 11) гражданнарны сораштыру;
- 12) жирле әһәмияттәге иң мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы;
- 13) жирле үзидарә органнарына гражданнар мөрәжәгатьләре;
- 14) Ижтимагый (консультатив) советлар төзү;
- 15) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

13 Матдә. Жирле референдум.

1. Жирле референдум Федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә халык тарафыннан турыдан-туры жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү максатларында үткәрелә.

2. Жирле референдум жирлекнең бөтен территориясендә үткәрелә.

3. Жирле референдумда яшәү урыны жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданнары катнашырга хокуклы. Россия Федерациясе гражданнары яшерен тавыш бирүдә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә жирле референдумда катнаша.

4. Жирле референдум үткәрү турындагы карар жирлек Советы инициативасы белән кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия Россия Федерациясе гражданнары тарафыннан тәкъдим ителгән инициатива буенча;

2) Уставлары сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашуны күздә тоткан һәм Федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда теркәлгән сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр күрсәткән инициатива буенча;

3) жирлек Советы һәм авыл жирлеге башлыгы белән берлектә тәкъдим ителсә.

5. Әлеге матдәнең 4 өлешендәге 2 пункттында күрсәтелгән гражданнар, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдумны билгеләү шарты булып әлеге инициативага ярдәм итү өчен имзалар жыю тора, алар саны район территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар саныннан биш процент тәшкил итәргә тиеш, әмма 25 имзадан да ким булмаска тиеш.

6. Референдум үткөрү инициативасы авыл жирлеге Советы һәм авыл жирлеге башлыгы белән берлектә жирлек Советы карары һәм жирлек башлыгы карары белән рәсмиләштерелә. Күрсәтелгән инициативаны тәкъдим итү тәртибе жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

7. Жирлек Советы жирле референдумны жирле референдум үткөрү инициативасын тәкъдим итү турында документлар кERGән көннән 30 көн эчендә билгели.

8. Жирле референдумда кабул ителгән тавыш бирү нәтижеләре рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар жирлек территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфай затлары яки жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирле референдумда кабул ителгән карарның әлеге Уставта билгеләнгән вәкаләтләрне чикләү нигезендә үтәлешен тәэмин итәләр.

11. Жирле референдум үткөрү, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарга гражданныр, жирле үзидарә органнары, прокурор, Федераль закон белән вәкаләтле дәүләт хакимияте органнары тарафыннан суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

12. Гражданнырның жирле референдумда катнашу хокуклары гарантияләре, шулай ук жирле референдумны эзерләү һәм үткөрү тәртибе «Россия Федерациясе гражданнырның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән жайга салына. «Жирле референдум турында».

14 Матдә. Муниципаль сайлаулар.

1. Муниципаль сайлаулар депутатлар, Жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затларын яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә сайлау максатларында үткәрелә.

2. Муниципаль сайлаулар Уставта каралган срокларда муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы тарафыннан билгеләнә.

Федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән очракларда, муниципаль сайлаулар жирлекнең сайлау комиссиясе яисә суд тарафыннан билгеләнә.

3. Жирлек Советы депутаты итеп Россия Федерациясе гражданы, шулай ук Федераль законнарда каралган очракларда, жирлек Советы депутаты итеп сайлана ала: тавыш бирү көнендә 18 яшькә житкән һәм сайлау хокукына ия чит ил гражданы.

4. Депутатлар сайлауларын билгеләү турындагы карар жирлек Советы тарафыннан 90 көннән дә соңга калмыйча һәм тавыш бирү көненә кадәр 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителә. Күрсәтелгән карар массакүләм мәгълүмат

чараларында рәсми рәвештә кабул ителгән көннән биш көннән дә соңга калмыйча басылып чыгарга тиеш.

Федераль закон белән билгеләнгән очракларда жирлек Советына депутатлар сайлау жирлекнең сайлау комиссиясе яисә суд тарафыннан билгеләнә.

5. Эгәр жирлек Советы әлеге статьяның 4 пунктында каралган срокларда, шулай ук жирле үзидарәнәң вәкиллеке органы булмаганда, сайлаулар тавыш бирү көненә кадәр 70 көннән дә соңга калмыйча муниципаль берәмлекнең тиешле сайлау комиссиясе тарафыннан билгеләнә.

6. Жирлек Советы депутатларын сайлауларны әзерләү һәм үткәрү закон һәм әлеге Устав нигезендә төзелә торган сайлау комиссияләре тарафыннан гамәлгә ашырыла.

7. Жирлек советын сайлау «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм 2007 елның 7 маендагы 21-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Сайлау кодексы белән билгеләнгән тәртиптә бер мандатлы сайлау округлары буенча үткәрелә.

8. Бер мандатлы сайлау округы буенча теркәлгән, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын жыйган кандидат сайланган дип таныла.

9. Теркәлгән кандидатлар тарафыннан тигез тавыш белән теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

10. Бер мандатлы сайлау округында тавыш бирүне уздырганда бер кандидатура буенча тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның 50 проценттан да ким булмаган тавышын алган кандидат сайланган дип санала.

11. Жирлек Советы депутатларын сайлау нәтижеләре рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш.

15 Матдә. Депутат, жирле үзидарәнәң сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнәң сайланулы вазыйфай затын чакыртып алу буенча тавыш бирү.

1. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, федераль закон, «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм әлеге Устав белән билгеләнгән нигезләр һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынырга мөмкин.

2. Депутатны чакыртып алу нигезләре булып, депутатның үзенә карата ышаныч уята торган һәм депутат, жирлек башлыгы вазифаларын үтәмәүдә, депутат, жирлек башлыгы статусына туры килми торган гамәлләр һәм Россия Федерациясе Конституциясенә, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарының һәм башка норматив хокукый актларының, әлеге Уставның һәм башка муниципаль хокукый актларның суд тәртибендә расланган конкрет хокукый карарлар яисә гамәлләр (гамәл кылмау) тора.

3. Жирлек Советы депутаты чакыртып алу буенча тавыш бирү Халык инициативасы белән үткәрелә.

4. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу һәм гражданның имзаларын жыю инициативасын тәкъдим итү өчен, 10 кешедән дә ким булмаган инициатив төркем төзелә.

5. Инициатив төркем инициатив төркемне теркәү турындагы үтенеч белән жирлекнең сайлау комиссиясенә мөрәжәгать итә. Инициатив төркем үтенечнамәсендә депутатның хокукка каршы конкрет карарга яисә гамәл кылмавына (гамәл кылмавына) аны чакыртып алу өчен нигез булып торган күрсәтмә булырга тиеш, аның фамилиясе, исеме, әтисенен исеме, туган көне, сериясе, номеры һәм датасы, паспортны яки гражданның паспортын алмаштыручы документның исеме яисә кодын күрсәтеп, шулай ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының яшәү урыны һәм аның исемнән жирлек территориясендә эш итәргә вәкаләтле затларның күрсәтелгән булырга тиеш. Инициатив төркемнең үтенечнамәсе күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары тарафыннан имзаланырга тиеш. Үтенечнамәгә депутатның күрсәтелгән хокукка каршы карары яисә гамәле (гамәл кылмавы) расланган суд карары беркетелгән булырга тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, имзалар жыю, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү инициативасын хуплау йөзеннән, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум үткәрү өчен законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм жирле референдум үткәрү өчен законда билгеләнгән тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып үткәрелә.

8. Жирлек сайлау комиссиясе инициатив төркемнең үтенечнамәсен караганда, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү билгеләнгәндә, тиешле жирлек Советы депутаты аны чакыртып алу өчен нигез буларак куелган шартлар буенча аңлатмалар бирергә, кирәкле документлар тапшырырга хокуклы. Күрсәтелгән депутат сайлау комиссиясе, жирлек Советы утырышлары уздырылган көнгә кадәр өч көннән дә соңга калмыйча аларны үткәрү вакыты һәм урыны турында язмача хәбәр ителергә тиеш.

9. Авыл жирлегә Советы депутаты аны чакыртып алу буенча тавыш бирү уздырганда, сайлаучыларга аны чакыртып алу өчен нигез буларак куелган шартлар буенча аңлатмалар бирү максатларында инициативалы төркем белән тигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.

10. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, чакыртып алынган дип санала, әгәр чакыртып алу өчен тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның яртысыннан да ким булмаган өлеше тавыш бирсә.

11. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләре рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

12. Жирлекнең сайлау комиссиясе чакыртып алу буенча тавыш бирүгә рәсми нәтижә ясаганнан соң 5 көн эчендә инициативалы төркемгә, жирлек советына һәм жирлек Советының тиешле депутатына аны чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләре турында язмача хәбәр итә.

16 Матдә. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү.

1. Чикләрне үзгәртү, жирлекне үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның әлеге чикләрне үзгәртүгә ризалыгын алу, жирлекне үзгәртеп кору максатларында үткәрелә.

2. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм 2002 елның 12 июнендәге «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» гы 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән үзенчәлекләрне исәпкә алып үткәрелә. Бу очракта дәүләт органнары, жирле үзидарә органнары, дәүләт яки муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар тарафыннан агитация үткөрүне тыючы федераль закон, Татарстан Республикасы законы нигезләмәләре, шулай ук референдумда кабул ителгән карарның юридик көчен билгели торган нигезләмәләр кулланылмый.

3. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Федераль закон һәм Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып үткәрелә.

4. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда жирлек халкының яртысыннан артыгы яки жирлекнең сайлау хокукына ия булган өлешендә катнашса, узган дип санала. Жирлек чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы, жирлекне үзгәртеп кору, әгәр күрсәтелгән үзгәрешләр өчен үзгәртеп кору тавыш бирүдә катнашкан халыкның яртысыннан артыгы тавыш бирсә, алынган дип санала.

5. Чикләрне үзгәртү, жирлекне үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү нәтижәләре һәм кабул ителгән карарлар рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

17 Матдә. Халык жыены.

1. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган очракларда гражданның жыены үткәрелергә мөмкин:

1) әлеге торак пункт территориясен башка жирлек территориясенә кертүгә китерә торган күрсәтелгән торак пункт составына кергән жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча торак пунктта;

2) жирлек составына керүче торак пунктта әлеге торак пункт территориясендә гражданның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча;

3) жирлек составына керүче яисә Зеленодольск муниципаль районы чикләрендә урнашкан торак пунктта, әлеге торак пункт территориясендә гражданның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча;

2. Әлеге статьяда каралган гражданның жыены анда торак пунктта яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия яртысыннан артыгы катнашуда хокуклы. Гражданның жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы тавыш бирсә, мондый жыенның карары кабул ителгән дип санала.

18 Матдә. Гражданның хокукый инициативасы.

1. Гражданның әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокуклы.

2. Актив сайлау хокукына ия булган гражданның төркеме сайлау хокукына ия булган жирлек халкы саныннан кимендә 3 процент күләмендә хокукый инициатива белән чыгыш ясыя ала.

3. Хокукый инициативаны гамәлгә ашыру максатларында жирлек халкы хокуклы:

- яшәү (эш) урыны буенча гражданның жыелышларын һәм хокукый чыгару инициативасы турында фикер алышу һәм тәкъдим итү буенча башка күмәк чаралар оештырырга һәм үткәргә;

- хокукый инициативаны тәкъдим итүгә ярдәм итү өчен имзалар жыю буенча инициативалы төркемнәр булдыру;

- жирлек халкының имзаларын жыю һәм законнарға каршы килми торган исулар белән Закон чыгару инициативасын яклап агитация алып бару.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары гражданның хокукый инициативаны гамәлгә ашыруда ярдәм күрсәтергә тиеш.

5. Гражданның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты жирлек советы, аның ачык утырышында, жирлек башлыгы яисә жирлек башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан тиешле актны кабул итү вәкаләтләренә кергән көннән өч ай эчендә мәжбүри каралырга тиеш.

6. Гражданның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты караганда гражданның инициатив төркеме вәкилләренә үз позициясен белдерү мөмкинлеге тәмин ителергә тиеш.

7. Гражданның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты карау процедурасы жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгының, авыл жирлеге Башкарма комитетының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

8. Гражданның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты карау нәтижеләре буенча кабул ителгән дәлилгән карар рәсми рәвештә аның инициатив төркеменә кергән гражданның язма рәвештә житкерелергә тиеш.

19 Матдә. Территориаль ижтимагыя үзидарә.

1. Жирлектә территориаль ижтимагыя үзидарә турыдан-туры халык тарафыннан гражданның жыелышлары һәм конференцияләре үткәру юлы белән, шулай ук территориаль ижтимагыя үзидарә органнары булдыру юлы белән гамәлгә ашырыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданнар яшәешенәң түбәндәге территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күп фатирлы торак йорт подъезды; күп фатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; авыл жирлеге булмаган авыл торак пункты; гражданнарның башка яшәү территорияләре.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре әлеге территориядә яшәүче халык тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган Территория башка шундый ук Территория составына керә алмый.

5. Территориаль ижтимагый үзидарә аның Уставы нигезендә юридик зат була ала һәм коммерциячел булмаган оешманың оештыру-хокукый формасында дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында билгеләнә:

1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;

2) Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенәң максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының вәкаләтләрен формалаштыру, туктату, хокуклары һәм бурычлары, вәкаләтләре вакыты;

4) карарлар кабул итү тәртибе;

5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм файдалану тәртибе;

6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегә мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышлары, конференцияләре аның Уставы нигезендә чакырыла.

8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышы, әгәр анда уналтынчы яшькә житкән Тиешле территориядә яшәүчеләрнең өчтән береннән дә ким булмаган өлеше катнашса, хокуклы дип санала.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, әгәр анда уналтынчы яшькә житкән Тиешле территориядә яшәүчеләрнең өчтән икедән дә ким булмаган өчтән икесе катнашса, хокуклы дип санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданнар жыелышының, конференцияләренәң аерым вәкаләтләренә керә:

1) территориаль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләү;

2) Территориаль ижтимагый үзидарә Уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;

4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенәң төп юнәлешләрен билгеләү;

5) территориаль ижтимагый үзидарәнең керемнәре һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;

6) территориаль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлегә турындагы хисапларны карау һәм раслау.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

1) Тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрен тәкъдим итәләр;

2) гражданның жылышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәлешен тәмин итәләр;

3) территорияләре төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген, күрсәтелгән гражданин акчалары исәбеннән дә, жирлек бюджеты акчаларын кулланып, жирлекнең башкарма комитеты белән килешү нигезендә дә башкара алалар;

4) әлеге органнар һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль хокукый актлар проектларын жирлек Советына, жирлек башлыгына һәм Башкарма комитетына кертергә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчалар бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

20 Матдә. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру максатларында, жирлекнең жирле үзидарә органнары инициативасы белән, территорияль ижтимагый үзидарә Уставы проектын эшләүне һәм территориядә яшәүче гражданның жылышларын оештыруны гамәлгә ашыручы инициатив төркем оештырыла, аның чикләрендә әлеге территорияль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотыла.

2. Гражданның жылышы жирлекнең тиешле территориясендә территорияль ижтимагый үзидарә оештыру турында Карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук территорияль ижтимагый үзидарә уставын теркәү белән бәйлә мәсьәләләр буенча жирлек Советында гражданның жылышын тәкъдим итәргә вәкаләтле вәкилле (вәкилләрен) билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә территорияль ижтимагый үзидарә уставы теркәлү вакытыннан бирле жирлек Советы тарафыннан гамәлгә куелган дип санала.

21 Матдә. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе.

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен гражданның жылышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) жирлек башлыгына тапшырыла:

1) территорияль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гражданның жылышының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган гариза;

2) Территориаль ижтимагый үзидарә оештыру турында Карар кабул ителгән гражданның жылышының беркетмәсе, анда, фамилиясен, исемен, әтисенен исемен, туган көнен, сериясен, паспорт бирү номерын һәм датасын, гражданин паспортын алыштыручы документны, һәр вәкаләтле вәкилнең яшәү урыны адресын күрсәтеп, гражданның жылышының беркетмәсе;

3) территорияль ижтимагый үзидарә Уставының ике нөсхәсе.

2. Башка документларны тапшыру турындагы таләп, әлеге матдәнең 1 пунктында билгеләнгән документлардан тыш, рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилгә документлар алу өчен, исемлек һәм аны алу датасы күрсәтелгән расписка бирелә.

3. Жирлек башлыгы территорияль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турындагы документлар кергән көннән ике атна эчендә аның уставын теркәү яки аны теркәүдән баш тарту турында жирлек Советы Карары проекты алдан карауны һәм әзерләүне оештыра.

4. Гражданныр жыелышының вәкаләтле вәкилләре территорияль ижтимагый үзидарә уставын алдан караганда һәм жирлек Советы утырышында киңәш бирү тавышы хокукы белән катнашырга хокуклы.

5. Жирлек советы территорияль ижтимагый үзидарә уставын теркәү яки аны теркәүдән баш тарту турында карар кабул итә. Уставны теркәүдән баш тарту мотивлаштырылган булырга тиеш.

6. Территорияль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту өчен нигезләр булырга мөмкин:

1) территорияль ижтимагый үзидарә уставы нормаларына Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, жирлек Уставына, башка муниципаль хокукый актларга каршы килү;

2) әлеге Уставның 19 матдәсендәге 4 пункты таләпләрен үтәмәү.

7. Территорияль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту территорияль ижтимагый үзидарә оештыруның максатка ярашсызлыгы аркасында рөхсәт ителми.

8. Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән территорияль ижтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсе буенча дәлилләнгән карар өч көн дәвамында рәсми рәвештә гражданныр жыелышының вәкаләтле вәкиленә (вәкаләтле вәкилләренә) язма рәвештә житкерелергә тиеш.

9. Жирлек Советы территорияль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында Карар кабул иткән очракта, уставның бер нөсхәсе, аны теркәү турындагы тамга белән, гражданныр жыелышының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, икенче нөсхәсе жирлек Советында саклана.

10. Территорияль ижтимагый үзидарә уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан теркәлергә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр аларны теркәгән көннән үз көченә керә.

22 Матдә. Халык тыңлаулары, ижтимагый фикер алышулар

1. Авыл жирлеге Советы, авыл жирлеге башлыгы катнашында жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый актлар проектларын тикшерү өчен халык алдында тыңлаулар үткәргә мөмкин.

2. Халык тыңлаулары халык, жирлек Советы яки жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә.

Халык яки авыл жирлеге Советы инициативасы белән үткәрелә торган ачык тыңлаулар жирлек Советы, ә жирлек башлыгы инициативасы белән жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Ачык тыңлауларга чыгарылырга тиеш:

1) жирлек уставы проекты, шулай ук әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, жирлек Уставына Россия Федерациясе Конституциясе, Федераль законнар, Конституция (Устав) яисә Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында төгәл яңадан күрсәтү формасына үзгәрешләр кертү очракларыннан тыш;

2) жирле бюджет проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

3) жирлекнең социаль-иқтисадый үсеше стратегиясе проекты;

4) жирлекне үзгәртеп кору турындагы мәсьәләләр, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның статьясы нигезендә жирлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән йә гражданныр жыеннарында белдерелгән жирлек халкының ризалыгын алу таләп ителә торган очраклардан тыш.

4. Гавами тыңлаулар үткәрү турындагы карар, әгәр гамәлдәге законнарда башкача каралмаган булса, тиешле орган яисә жирлекнең вазыйфаи заты тарафыннан муниципаль норматив хокукый акт проектын караган көнгә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Гавами тыңлаулар уздыру турындагы карар, аларны үткәрү вакыты һәм урыны һәм тиешле муниципаль норматив хокукый акт проекты гавами тыңлаулар уздыру көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса.

6. Халык алдында тыңлаулар үткәрү турындагы карар басылып чыккан көннән алып һәм аларны үткәрү көненә кадәр жирлек башлыгына халык алдында тыңлауларга чыгарыла торган мәсьәлә буенча язмача тәкъдимнәр һәм искәрмәләр, шул исәптән муниципаль норматив хокукый акт проектына карата ачык тыңлауларга чыгарыла торган төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр жибәрергә хокуклы. Жирлек башлыгы кергән тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр ачык тыңлауларда катнашучыларга житкерелә.

7. Ачык тыңлаулар муниципаль норматив хокукый акт проекты каралганчыга кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча үткәрелә. Гавами тыңлаулар белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакыруы белән үткәрелә, әгәр башка срок гамәлдәге законнарда каралмаган булса, жирлектә яшәүче һәр кеше гавами тыңлауларда катнашырга хокуклы.

8. Ачык тыңлаулар үткәрү нәтижәләре буенча жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә, алар компетенциясенә гавами тыңлауларга чыгарылган муниципаль норматив хокукый акт проектын кабул итү кертелгән.

9. Ачык тыңлаулар нәтижәләре, кабул ителгән карарларның дәлилленгән нигезләнүен дә кертәп, гавами тыңлаулар уздырганнан соң 5 көннән дә соңга калмыйча, гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса, бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

10. Әлеге матдәненң 3 өлешендә күрсәтелгән проектлар һәм мәсьәләләр буенча гавами тыңлауларны оештыру һәм үткәрү тәртибе жирлек Советының норматив хокукый актлары белән билгеләнә һәм, ачык тыңлаулар үткәрү вакыты һәм урыны

турында жирлек халкына алдан хэбэр итүне, муниципаль хокукый акт проекты белэн алдан танышуны, муниципаль берэмлек халкының ачык тыңлауларында катнашуын, кабул ителгән карарларның дәлиллэнгән нигезләнүен дә кертеп, гавами тыңлаулар нәтижэләрен бастыруны (халыкка житкерүне) күздә тотарга тиеш.

11. Генераль план проекты, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдэләре проекты, Территорияне планлаштыру проекты, территорияне межалау проектлары, территорияне төзекләндерү кагыйдэләре проекты, күрсәтелгән расланган документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектлар, жир кишәрлеген яки капитал төзелеш объекттын шартлы рәвештә рөхсәт ителгән файдалануга рөхсәт бирү турындагы карарлар проектлары, капитал төзелеш объектларын рөхсәт ителгән төзелешнең, үзгәртеп коруның чик параметрларыннан читләштерүгә рөхсәт бирү турындагы карарлар проектлары буенча, жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объектларыннан файдалануның башка төренә рөхсәт ителгән бер төрен үзгәртү мәсьәләләре буенча, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдэләренең расланмаган булганда, жәмәгать фикер алышулары яисә гавами тыңлаулар үткәрелә, аларны оештыру һәм үткәрү тәртибе шәһәр төзелеш эшчәнлегенә турындагы закон нигезләмәләрен исәпкә алып, жирлек Советы тарафыннан раслана торган норматив хокукый актлар белән билгеләнә.

23 Матдә. Гражданнар жыелышы.

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу, халыкка жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары эшчәнлегенә турында мәгълүмат бирү, Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру өчен жирлек территориясендә гражданнар жыелышлары үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыелышлары микрорайоннар, торак массивлар, кварталлар, урамнар, торак йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очрақларда үткәрелә.

3. Авыл жирлегенә Советы яисә авыл жирлегенә башлыгы инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар жыелышы жирлек Советы яисә жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм әлегә территорияләрдә урнашкан предприятие, учреждение, оешма житәкчеләре, жыелышта катнашырга хокуклы гражданнар төркеменәң язма тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

Гражданнар жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимдә аны карап тикшерүгә чыгарыла торган мәсьәләләр исемлегенә, жыелышны үткәрү вакыты һәм урыны булырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә жыелышны үткәрү инициативасы белән бер төркем гражданнар – бу гражданнар мөрәжәгать итсә, аларның һәркайсының фамилиясен, исемен, атасының исемен, туган көнен, яшәү урынын күрсәтеп.

Жирлек советы гражданнарның жыелышын якын арада уздыру турындагы тәкъдимне карый.

Жирлек советы гражданнарның жыелышын үткәрүдән аның максатка ыраксызлыгы аркасында баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын үткәрү вакыты һәм урыны турында һәм фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләр жыелыш уздырылган көнгә кадәр жиде көннән дә соңга калмыйча, массакуләм мәгълүмат чараларын, почта хәбәрләрен, һәр фатирны (шәхси) тикшерү, белдерүләр һәм башка мөмкин булган чараларны кулланып хәбәр ителәр.

Гражданнар жыелышына әзерлек һәм аны үткәрүне жирлек башкарма комитеты тәмин итә.

7. Жыелышлар эшендә әлеге территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия 18 яшькә житкән гражданнар катнаша ала. Жыелышта катнашырга хокуклы гражданнарның гомуми саны Россия Федерациясе гражданнарының яшәу урыны һәм яшәу урыны буенча теркәү исәбенә алу күрсәткечләре нигезендә билгеләнә.

Гражданнар жыелышы жыелышта катнашырга хокуклы гражданнар саныннан кимендә өчтән бер өлеше катнашса, хокуклы дип санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затларына мөрәжәгатьләр кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышын бирергә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданнар жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән аның компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнар жыелышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш, алар мөрәжәгатьләрдә булган мәсьәләләрне хәл итү компетенциясенә кертелгән, язмача жавап жибәрү белән.

11. Гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышы нәтижеләре рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

24 Матдә. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы).

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлектәге барлык халык вәкилләренә фикерен ачыклау зарурилыгы очрагында үткәрелә. Жирлекнең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүчеләр арасынан гражданнар конференциясе

(делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышын чакыру авырайган очрактарда, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданнар жыелышында катнашырга хокуклы гражданнар саны 100 кешедән артып киткән очракта үткәрелә.

2. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышының вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә. Авыл жирлеге Советы яки авыл жирлеге башлыгы инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы яисә жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы), әгәр анда сайланган депутатларның өчтән икесеннән дә ким булмаган өлеше катнашса, хокуклы дип санала. Конференция карарлары (делегатлар жыелышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

5. Гражданнарны (делегатлар жыелышларын) билгеләү һәм үткәрү, делегатлар сайлау тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

6. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган тәртиптә һәм очрактарда билгеләнә һәм үткәрелә.

7. Гражданнар (делегатлар жыелышлары) конференциясе нәтижеләре рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

25 Матдә. Гражданнарны кабул итү.

1. Гражданнарны сораштыру жирлекнең бөтен территориясендә халыкның фикерен ачыклау һәм жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дөүләт хакимияте органнары тарафыннан карарлар кабул иткәндә исәпкә алу өчен үткәрелә.

Сораштыру нәтижеләре тәкъдим итү характерына ия.

2. Гражданнарны сораштыруда сайлау хокукына ия жирлек халкы катнаша ала.

3. Гражданнарны сораштыру инициатива буенча үткәрелә:

1) жирлек Советы яисә жирлек башлыгы-жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дөүләт хакимияте органнары - жирлек жирләренен максатчан билгеләнешен республика һәм төбәкара әһәмияттәге объектлар өчен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданнарның фикерен исәпкә алу өчен.

4. Гражданнар арасында сораштыру үткәрү һәм билгеләү тәртибе жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Гражданнарны сораштыру билгеләү турында карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Карарында авыл жирлеге Советы билгеләү турында гражданнар сораштыру билгеләнә:

1) сораштыру үткәрү датасы һәм срокалары;

2) Сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) мәсьәләне (мәсьәләләрне) формулировкалау;

3) сораштыру үткәрү методикасы;

4) сораштыру кәгазе формасы;

5) сораштыруда катнашучы жирлек халкының минималь саны.

6. Авыл жирлегендә яшәүчеләр халыктан сораштыру үткәрү турында 10 көннән дә ким булмаган мәгълүмат житкерелергә тиеш.

7. Гражданнарны сораштыру эзерләүгә һәм үткәрүгә бәйле чараларны финанслау гамәлгә ашырыла:

1) жирлек бюджеты акчалары исәбеннән-жирлекнең жирле үзидарә органнары инициативасы буенча сораштыру үткәрү турында;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда.

8. Сораштыру нәтижеләре аны үткәргәннән соң бер ай эчендә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Сораштыру нәтижеләре белән жирлектәге һәр кеше таныша ала. Сораштыру нәтижеләре жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул иткәндә мәжбүри исәпкә алынырга тиеш.

26 Матдә. Жирле әһәмияттәге иң мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы.

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләрне халык фикер алышуына чыгару турындагы карар жирлек Советы тарафыннан үз инициативасы яисә тиешле территориядә яшәүче гражданнар таләбе буенча жирлек советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты тексты һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар, аларны халык фикер алышуына чыгару турында Карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча, массакуләм мәгълүмат чараларында басылып чыга, жирлек халкына танышу өчен мөмкин булган урыннарда жиберелә, башка ысуллар белән халыкка игълан ителә.

3. Халык фикер алышуына мәсьәлә чыгару белән бер үк вакытта авыл жирлеге Советы фикер алышу барышында кергән тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне карау эшен оештыру вакытын һәм тәртибен билгели, әлеге максат өчен махсус комиссия төзиләр.

4. Авыл жирлеге Советы жирле әһәмияткә ия булган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм башка мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышуны тәэмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жирлек советына юллана.

6. Муниципаль хокукый акт проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жирлек Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышуы нәтижеләре турында халыкка хәбәр ителә.

27 Матдә. Жирле үзидарә органнарына гражданнар мөрәжәгатьләре.

1. Гражданнар шәхси һәм күмәк мөрәжәгатьләргә хокуклы.

2. Гражданнар мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясе гражданнары мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 2 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль законда, шулай ук Татарстан Республикасының гамәлдәге законнарында билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

28 Матдә. Жирлекнең ижтимагый (консультатив) советлары.

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карарлар эшләгәндә һәм гамәлгә ашырганда халыкның ихтыяжларын һәм мәнфәгатьләрен исәпкә алу, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә жәмәгать контролен гамәлгә ашыру максатларында авыл жирлегенә Ижтимагый советы барлыкка килә.

2. Жирлекнең ижтимагый советы жирлек халкының, ижтимагый берләшмәләрнең һәм башка коммерцияле булмаган оешмаларның үз теләге белән катнашуы нигезендә формалаша.

3. Жирлекнең ижтимагый советын формалаштыру тәртибе, аның утырышларын үткөрү һәм карарлар кабул итү тәртибе, мәгълүмат бирү, консультация бирү һәм башка мәсьәләләр буенча жирлекнең жирле үзидарә органнарының хокуклары, бурычлары һәм җаваплылыгы, аны җибәрү процедурасы, шулай ук аны оештыру һәм эшчәнлегенә башка мәсьәләләре жирлек Советы тарафыннан расланган Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Башка ижтимагый (консультатив) Советлар жирлекнең жирле үзидарә органнарында аларның карарлары нигезендә барлыкка килергә мөмкин.

5. Ижтимагый (консультатив) советларда эш ижтимагый башлангычларда алып барыла.

29 Матдә. Авыл жирлеге халкы тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм аны гамәлгә ашыруда катнашу өчен башка формалар.

1. Әлеге Уставта каралган Федераль закон нигезендә халык тарафыннан турыдан-туры жирле үзидарә гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы белән бергә гражданнар жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда Россия Федерациясе Конституциясенә, Федераль законнарга, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формаларда катнашырга хокуклы.

2. Жирле үзидарәдә яшәүчеләрнең турыдан-туры катнашуы һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары халыкка жирле үзидарәдә яшәүчеләрнең турыдан-туры гамәлгә ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ.

30 Матдә. Авыл жирлеге Советы – Жирле үзидарәненә вәкиллеке органы.

1. Жирлек Советы – Жирле үзидарәненә даими эшләүче, коллегияль вәкиллеке органы.
2. Жирлек Советының рәсми исеме - «Рус Әжиле авыл жирлеге Советы».
3. Жирлек Советының вәкаләтләре вакыты - 5 ел.
4. Авыл жирлеге Советы хисап тотә һәм жирлек халкына контрольлек итә.
5. Жирлек Советының исеме язылган мөһер, бланклар бар.
6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

31 Матдә. Жирлек Советы составы.

1. Жирлек Советы бер мандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайланучы 7 депутаттан тора.
2. Жирлек Советы аның составына билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесен сайлаганда хокукы була.
3. Жирлек Уставы белән жирлек Советы утырышының хокукы билгеләнә. Жирлек Советы утырышы сайланган депутатлар саныннан кимендә 50 проценты катнашса, хокукы була алмый. Жирлек советы утырышы кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла.
4. Яңа сайланган жирлек Советы беренче утырышка жирлек Уставы белән билгеләнгән срокка жыела.

32 Матдә. Жирлек Советы депутаты статусы.

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре сайлаудан башлана һәм яңа чакырылыш авыл жирлеге Советы эшли башлаганнан бирле туктатыла.
2. Жирлек Советы депутаты, әлеге Уставта билгеләнгән очрактардан тыш, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт вазыйфаларын башкару белән бергә алып бара.
3. Депутат статусы белән бәйлә чикләүләр Федераль законнар белән билгеләнә.
4. Жирлек Советы депутатына үз вәкаләтләрен законнар, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары нигезендә каршылыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәмин ителә.
5. Жирлек Советы депутаты жирлек Советы тарафыннан расланган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә, шул исәптән депутатның түбәндәге йөкләмәләрен дә тотарга тиеш:
  - 1) жирле үзидарә органнары эшендә катнашудан тыелырга һәм депутат статусын жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданныр эшчәнлегенә шәхсэн яисә аның якын туганнарына кагылышлы мәсьәләләренә хәл иткәндә йогынты ясау өчен файдаланмаса;;

2) депутат вазыйфаларын объектив башкаруда шик уятырга мөмкин булган тәртиптән тыелырга, шулай ук аның абруена яисә жирлек советы абруена зыян китерергә сәләтле низаглы ситуацияләрдән котылырга.;

3) мәнфәгатьләр конфликты барлыкка килү куркынычы янаганда - турыдан-туры яки турыдан-туры кызыксыну депутат вазыйфаларының тиешле, объектив һәм гадел башкарылуына тәэсир итә яки йогынты ясый алган ситуациядә-бу хакта жирлек советына хәбәр итәргә һәм әлеге мәнфәгатьләр конфликтын булдырмауга яисә жайга салуга юнәлтелгән аның карарын үтәргә;

4) жирлек Советында билгеләнгән Халык алдында чыгыш ясау кагыйдәләрен үтәргә;

5) депутат эшчәнлеге белән бәйле булмаган максатларда, Федераль закон нигезендә конфиденциаль характердагы белешмәләргә кертелгән, депутат вазыйфаларын үтәү белән бәйле рәвештә аңа билгеле булган мәгълүматларны таратмаса һәм кулланмаса.;

б) физик һәм юридик затлардан (бүләкләр, акчалата бүлек, ссудалар, хезмәт күрсәтүләр, күнел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары һәм башка бүләкләүләр) депутат вазыйфаларын үтәүгә бәйле рәвештә акчалата бүлек алмаса;

6. Депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы эгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты, муниципаль вазыйфаны биләп торучы башка зат «Коррупциягә каршы тору турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнарда билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны үтәргә, бурычларны үтәргә тиеш. Депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы эгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты, муниципаль вазыйфаны биләп торучы башка зат вәкаләтләре 2008 елның 25 декабрәндәге «Коррупциягә каршы тору турында» 273-ФЗ номерлы Федераль законда, «дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны, бурычларны үтәмәгән очракта вакытыннан алда туктатыла, «Аерым категория затларның аерым категорияләренә Россия Федерациясә территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм аларны саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яки) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән.

7. Керемнәр, чыгымнар, милек һәм милек характерындагы йөкләмәләр турында, коррупциягә каршы тору турында Россия Федерациясә законнары нигезендә бирелә торган белешмәләренә дәрәсләгән һәм тулылыгын тикшерү жирлек Советы депутаты тарафыннан Татарстан Республикасы Президенты карары буенча Татарстан Республикасы Законында билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

8. Әлеге статьяның 7 өлеше нигезендә үткәрелгән тикшерү нәтижәсендә «коррупциягә каршы тору турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны, бурычларны үтәмәү фактларын ачыклаганда, «Аерым категория затларның аерым категорияләренә счетлар (кертемнәр) ачуны һәм аларга ия булуны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон,

Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында кулдагы акча һәм кыйммәтләрне сакларга, чит ил финанс инструментларына ия булырга һәм (яки) файдаланырга» Татарстан Республикасы Президенты тиешле карар кабул итәргә вәкаләтле жирле үзидарә органына жирлек Советы депутаты вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату турында гариза белән яисә судка мөрәжәгать итә.

9. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затларның керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә жирле үзидарә органнарының рәсми сайтларында урнаштырыла һәм (яки) муниципаль хокукый актлар белән билгеләнә торган тәртиптә массакуләм мәгълүмат чараларын бастырып чыгару өчен бирелә.

10. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары махсус билгеләнгән урыннарда, шулай ук ишегалды территорияләрендә, аларны үткәрү тормыш белән тәмин итү, транспорт яки социаль инфраструктура, элемент объектларының функцияләвен бозу, жәяүлеләрнең һәм (яки) транспорт чараларының хәрәкәтенә комачаулык тудырмау яки гражданның торак урыннарына яки транспорт яки социаль инфраструктура объектларына керүенә юл куймау шарты белән үткәрелә. Мондый очрашулар турында Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарына яисә жирле үзидарә органнарына хәбәр итү таләп ителми. Шулай ук вакытта депутат күрсәтелгән органнарда аларны үткәрү датасы һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокуклы.

11. Жирле үзидарә органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәрү өчен махсус билгеләнгән урыннарны билгеләләр, шулай ук депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәрү өчен жирле үзидарә органнары тарафыннан бирелә торган урыннар исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгеләләр.

12. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары Россия Федерациясенә жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турындагы законнары нигезендә үткәрелә.

13. Депутатның сайлаучылар белән жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары белән билгеләнә торган гавами чара формасында сайлаучылар белән очрашуларын оештыруга яисә үткәргә комачаулау Россия Федерациясе законнары нигезендә административ жаваплылыкка китерә.

33 Матдә. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәтләре.

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук аның сайлау округы территориясендә урнашкан предприятие, оешмалар, дәүләт һәм башка органнар коллективлары белән элементдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында жаваплы һәм аларга хисап тотта.

3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында елга бер тапкырдан да ким булмаган эшләре турында хисап тотта, жирлек советы эше турында даими хәбәр итә, шулай ук айга бер тапкыр сайлаучыларны кабул итә.

4. Жирлек Советы депутаты жирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәэмин итү буенча законнарда каралган чаралар күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләрне карарга, аларда булган мәсьәләләрне дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

34 Матдә. Яңа сайланган жирлек Советының эшен оештыру.

1. Яңа чакырылыш авыл жирлеге Советы беренче утырышка жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча жыела. Сайлаулардан соң беренче утырыш авыл жирлеге башлыгы тарафыннан чакырыла, ә ул булмаганда – жирлек сайлау комиссиясе тарафыннан.

2. Сайлаулардан соң авыл жирлеге Советының беренче утырышын яңа башлык сайланганчы жирлек Советы депутаты ача һәм алып бара.

35 Матдә. Жирлек Советы компетенциясе.

1. Жирлек Советы компетенциясендә:

- 1) жирлек Уставын кабул итү һәм аңа үзгәреشلәр һәм өстәмәләр керту;
- 2) жирлек территориясендә гомуми мәжбүри кагыйдәләр билгеләү;
- 3) жирлек бюджетын раслау һәм аның үтәлеше турында хисап;

36 Матдә. Жирлек Советының эш тәртибе.

1. Жирлек Советының эш тәртибе әлегә Устав һәм жирлек Советының регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек Советы эшчәнлегенә төп формасы-аның утырышлары, аларда жирлек Советы компетенциясенә караган мәсьәләләр хәл ителә.

3. Жирлек Советы утырышы, әгәр анда жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан 50% тан артык булса, хокуклы була.

4. Жирлек Советының чираттагы утырышлары кирәк булган саен, әмма кимендә ике айга бер тапкыр үткәрелә. Чираттан тыш утырышлар жирлек башлыгы яисә депутатлар тәркеме инициативасы белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлеше чакырыла.

5. Совет утырышлары жирлек башлыгы тарафыннан чакырыла. Жирлек Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырыш – бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм ачык үткәрелә. Жирлек советының ачык утырышларында жирлекнең һәр кешесе катнаша ала.

Регламентта каралган очракларда, жирлек Советы ябык утырыш үткөрү турында Карар кабул итәргә хокуклы, анда бары тик жирлек Советы чакырган затлар, шулай ук утырышта законнар нигезендә катнашырга хокуклы затлар гына катнаша ала.

7. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны үткөрү датасы, урыны һәм вакыты турында

белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр күчерелә һәм тавыш бирү нәтижәләре күрсәтелгән барлык кабул ителгән карарлар теркәлә. Авыл жирлеге советы утырышы беркетмәсенә кул куйганнан соң, жирлек башлыгы аның белән жирлектәге һәр кеше таныша ала.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Жирлек Советы депутаты үзенә тавыш бирү хокукын шәхсән үзе гамәлгә ашыра. Жирлек советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемле) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрән куллану очраklары әлеге Устав, жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

9. Жирлек башлыгы тавышы жирлек Советы карарларын кабул иткәндә жирлек Советы депутаты тавышы буларак исәпкә алына.

37 Матдә. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру.

1. Жирлек Советы эшчәнлеген авыл жирлеге башлыгы оештыра.

2. Жирлек Советы Регламенты нигезендә, жирлек советы компетенциясенә кергән мәсьәләләргә алдан карау һәм эзерләү өчен, депутатлар арасынан, жирлек башлыгы һәм аның урынбасарынан тыш, комиссияләр төзелә һәм (яки) әлеге мәсьәләләргә эзерләү өчен җаваплы депутатлар билгеләнә ала.

3. Муниципаль программалар, жирлек Советы карарлары проектларын эзерләү, жирлек Советы каршында иң мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышу өчен, аның карары буенча депутатлар, жирлек башкарма комитеты, иҗтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр, белгечләр, экспертлар һәм жирлек халкы составында эшче, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелергә мөмкин.

4. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди - техник һәм башка яктан тәэмин итүне жирлек Советы аппараты башкара.

38 Матдә. Жирлек Советы тарафыннан контроль функцияләр башкару.

1. Жирлек советы жирлек территориясендә әлеге Уставның, жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән норматив актларның үтәлешен, бюджеттан тыш фондларның, жирлекнең үсеш программаларының үтәлешен, жирлекнең башкарма комитеты эшчәнлеген контрольдә тотта.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан закон, әлеге Устав һәм башка муниципаль хокукый актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, жирлек Советы карары белән, депутатлар арасынан әлеге фактларны тикшерү өчен вакытлыча контроль комиссияләр төзелергә мөмкин.

3. Законнар нигезендә жирлек Советы карары, жирлек башлыгы карары белән жирлек бюджеты акчаларын максатчан файдалану, муниципаль милекне файдалануның нәтижәлегә, шулай ук жирлек Башкарма комитетының финанс-хужалык эшчәнлегенә башка мәсьәләләргә буенча тикшерүләр (ревизияләр) үткәрелергә мөмкин. Тикшерүләр (ревизияләр) үткәргә бәйсез аудиторлар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре билгеләнгән тәртиптә җәлеп ителергә мөмкин.

4. Әгәр законда башкача билгеләнмәгән булса, жирлек башкарма комитеты, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, жирле ижтимагый үзидарә органнары, закон белән башкача билгеләнмәгән булса, жирлек советы, аның контроль комиссияләре, жирлек Советы депутаты мөрәжәгәте буенча соратып алына торган мәгълүматны жирлек Советы карамагындагы мәсьәләләр буенча бирергә, ә законнарны, муниципаль хокукый актларны бозган өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Авыл жирлеге Советы, контроль функцияләр башкарып, жирлек Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма - боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

39 Матдә. Жирлек вәкилен муниципаль район Советына сайлау.

1. Жирлек вәкиле яшерен тавыш бирү юлы белән Яшел Үзән муниципаль районы Советына депутатлар арасынан сайлана.

2. Сайланган дип жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш биргән кандидат санала.

40 Матдә. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату.

1. Жирлек Советының вәкаләтләре, аны формалаштыру тәртибенә бәйсез рәвештә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 статьясында каралган тәртиптә һәм нигезләр буенча вакытыннан алда туктатылырга мөмкин. Жирлек Советы вәкаләтләре шулай ук туктатыла:

1) күрсәтелгән орган үз-үзен таркату турында Карар кабул иткән очракта. Шул ук вакытта үз-үзен таркату турында карар жирлек уставы белән билгеләнгән тәртиптә кабул ителә;

2) Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә кергән очракта, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләре туктатылуга бәйле рәвештә, әлеге составның вәкаләтсезлеге турында, шул исәптән, Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә кергән очракта;

3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясындагы 3, 5, 7.2 өлешләре нигезендә, шулай ук жирлек бетерелгән очракта;;

4) жирлекнең шәһәр округы белән берләшүенә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусы югалган очракта,;

5) жирлек чикләрен үзгәртү яки жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучыларның саны 25 проценттан арткан очракта.

6) гражданнырны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый акты бастырып чыгару срогын бозу.

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату аның депутатларының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

3. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, вакытыннан алда сайлаулар федераль законда билгеләнгән срокларда үткәрелә.

41 Матдә. Жирлек Советының үз-үзен таркату турында Карар кабул итү тәртибе.

1. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карары жирлек башлыгы яки депутатлар төркеме инициативасы белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә яртысыннан да ким булмаган санда кабул ителергә мөмкин.

2. Үз-үзен таркату турында Карар кабул итү инициативасы күрсәтелергә тиеш түгел:

- 1) жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;
- 2) жирлек бюджетын кабул итү һәм аның үтәләше турында хисап раслау чорында;
- 3) жирлек башлыгын чакыртып алу турында тавыш бирү уздыру чорында йә аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта.

3. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзен таркату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа үз-үзен таркату сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар кушылырга мөмкин.

4. Депутатлар арасынан үз-үзен таркату мәсьәләсен алдан карау өчен жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Авыл жирлегенә Советы яки авыл жирлегенә башлыгы карары белән жирлек советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә халык алдында тыңлауларга чыгарылырга мөмкин.

5. Авыл жирлегенә Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карау дәвамлылыгы жирлек Советы депутатлары һәм жирлек халкы тарафыннан үз-үзен таркату инициативасының барлык шартлары һәм нигезләмәләре буенча һәрьяклы һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзен таркату турында карар үз-үзен таркату турындагы инициативаны тәкъдим иткән көннән ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар, яшерен тавыш бирү юлы белән, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән ике тавыш белән кабул ителә.

7. Жирлек Советы үз-үзен таркату турында тәкъдим кире каккан очракта, үз-үзен таркату турында кабат инициатива үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә буенча тавыш биргән көннән бер елдан да соңга калмыйча күрсәтелергә мөмкин.

42 Матдә. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату.

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлем;
- 2) үз теләге белән отставка;
- 3) суд тарафыннан эшкә сәләтсез яисә чикләнгән эшче дип тану;
- 4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип тану яисә вафат булган дип игълан итү;
- 5) судның гаепләү карарының үз көченә керүе;
- 6) Россия Федерациясеннән читкә даими яшәү урынына чыгу;

IV бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ.

43 Матдә. Жирлек башлыгы-жирлекнең югары вазыйфай заты.

1. Жирлек башлыгы жирлекнең иң югары вазыйфай заты булып тора.
2. Жирлек башлыгы жирлек Советы тарафыннан сайлана.
3. Жирлек башлыгы бер үк вакытта жирлек Советын һәм жирлек Башкарма комитетын җитәкли.
4. Жирлек башлыгының рәсми исеме - « Рус Әжиле авыл жирлеге башлыгы».
5. Авыл жирлеге башлыгы вазыйфасы буенча Зеленодольск муниципаль районы Советы депутаты булып тора.

44 Матдә. Жирлек башлыгын сайлау тәртибе.

1. Жирлек башлыгы яңа сайланган жирлек Советының беренче утырышында жирлек Советы депутатлары арасыннан яшерен тавыш бирү юлы белән жирлек Советы вәкаләтләре вакытына сайлана. Жирлек башлыгын сайлау жирлек Советы депутатлары тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан, шул исәптән жирлек халкы, ижтимагый берләшмәләр, Татарстан Республикасы Президенты тәкъдимнәре нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирсә, жирлек башлыгы итеп сайланган дип санала.

3. Сайлаулардан соң жирлек башлыгы түбәндәге ант бирә:

«Жирлек башлыгы үзенә йөкләнгән югары вазыйфаларны башкарганда, Россия Федерациясе Конституциясен һәм законнарын, Татарстан Республикасы Конституциясен һәм законнарын, жирлек уставын үтәргә, жирлек халкының иминлеген тәмин итү, кеше һәм гражданның хокукларын һәм ирекләрен яклау өчен бөтен көчен һәм белемнәрен куярга».

45 Матдә. Жирлек Башлыгы Статусы.

1. Жирлек башлыгы даими нигездә эшли.

2. Авыл жирлеге башлыгы даими нигездә биләп торучы Зеленодольск муниципаль районы Советында сайланган очракта, ул жирлек башлыгы вәкаләтләрен бушатылмаган нигездә башкара.

3. Үз вәкаләтләрен даими нигездә башкаручы жирлек башлыгы хокуклы түгел: -эшмәкәрлек эшчәнлегә белән шәхсэн яки ышанычлы затлар аша шөгыльләнәргә, коммерцияле оешма белән идарә итүдә яки коммерцияле булмаган оешма белән идарә итүдә (Россия Федерациясе субъекты муниципаль берәмлекләре Советы, башка муниципаль берәмлекләр берләшмәләре, сәси партия, катнашудан тыш) катнашырга; башка ижтимагый оешманың, торақ, торақ-төзелеш, гараж кооперативларының, бакчачылык, яшелчәчелек, дача кулланучылар кооперативларының, күчемсез милек, милекчеләр ширкәтләренә гомуми жылышында (конференцияләр), федераль законнарда каралган очрақлардан тыш, һәм оешма белән идарә итүдә катнашу дәүләт органы яисә жирле үзидарә органы

исеменнән Россия Федерациясе законнары нигезендә гамәлгә ашырыла торган очрақлардан тыш;

- укытучы, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш башка түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнәргә. Шул ук вакытта мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек бары тик чит ил дәүләтләре, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданлыгы булмаган затлар акчалары хисабына гына финанслана алмый, әгәр Россия Федерациясенең халыкара килешүендә яки Россия Федерациясе законнарында башкача каралмаган булса;

- Россия Федерациясенең халыкара килешүендә яки Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительлек яки Күзәтчелек советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган һәм Россия Федерациясе территориясендә эш итүче башка чит ил коммерцияле булмаган оешмалары һәм аларның структур бүлекчәләре составына керергә.

Үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыручы жирлек башлыгы граждан, административ яки жинаять эше яки административ хокук бозу эше буенча яклаучы яки вәкил (законлы вәкиллеке очрақларыннан тыш) буларак катнаша алмый.

Жирлек башлыгы вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле башка чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

4. Жирлек башлыгы 2008 елның 25 декабрәндәге «Коррупциягә каршы тору турында» 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны һәм бурычларны үтәргә тиеш. Жирлек башлыгының вәкаләтләре 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы «Коррупциягә каршы тору турында» Федераль закон, 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында» Федераль закон, 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы «Аерым категория затларның аерым категорияләренә счетлар (кертәмнәр) ачуны, чит ил банкларында акча һәм кыйммәтләренә саклауны тыю турында»гы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә тыюларны, чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) алардан файдалану буенча бурычларны үтәмәгән очрақта вакытыннан алда туктатыла.

5. Авыл жирлегә башлыгы үз эшчәнлегендә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм әлегә Устав нигезендә жирлек халкына һәм жирлек Советына хисап тотта.

6. Жирлек башлыгы елга бер тапкырдан да ким булмаган үз эшчәнлегә турында жирлек Советы алдында хисап тотта.

46 Матдә. Жирлек Башлыгы Вәкаләтләре.

Жирлек Башлыгы:

1) башка муниципаль берәмлекләренәң жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданны һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә жирлек исеменнән эш итә, ышанычнамәсез жирлек исеменнән эш итә;

2) башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданнар һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә жирлекнең башкарма комитетын тәкъдим итә, ышанычнамәсез жирлек башкарма комитеты исеменнән эш итә;

3) жирлек Советы эшен оештыра, Жирлек советы утырышларын чакыра һәм аларга рәислек итә;

4) жирлек башкарма комитеты эшчәнлегенә бертөслә идарә итү принципларында житәкчелек итә һәм жирлекнең башкарма комитеты вәкаләтләрнең үтәләше өчен шәхси җавап тотат;

5) әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы кабул иткән хокукый актларга кул куя һәм халыкка житкерә;

6) жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәләше турында хисапларны тәкъдим итә;

7) Жирлек Советы каравына жирлекнең социаль-иқтисадый үсеш стратегиясе проекты һәм аларның үтәләше турында хисапларны тәкъдим итә;

8) үз вәкаләтләре кысаларында жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

9) жирлек Советы утырышлары беркетмәләренә кул куя;

10) Закон һәм әлеге Устав нигезендә гражданнарның турыдан-туры ихтыярын белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча жирлек советының хокукый актын кабул итүне оештырат;

11) жирлек башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча хокукый актлар, шулай ук жирлек башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

12) жирлек Советы раславына жирлек башкарма комитеты структурасы проекты кертә, жирлек Башкарма комитетының штат расписаниесен раслый, хезмәткәрләрнең билгеләнгән чик саны һәм хезмәткә түләү фонды белән билгеләнә;

13) жирлек башкарма комитеты житәкчесе урынбасарын, муниципаль хезмәткәрләрне һәм жирлек Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тотат, аларга карата кызыксындыру һәм дисциплинар җаваплылык чаралары күрә;

14) жирлек Советы аппараты эше белән житәкчелек итүне гамәлгә ашырат;

15) жирлек Советы эшендә хәбәрдарлыкны тәмин итү һәм җәмәгәтчелек фикерен исәпкә алу буенча чаралар күрә;

16) жирлек Советының чираттан тыш утырышы чакыруын таләп итәргә хокуклы;

17) жирлек башкарма комитеты эшчәнлегенә турында халыкка даими рәвештә хәбәр итә, авыл жирлегенә башкарма комитеты хезмәткәрләре тарафыннан гражданнарны кабул итүне оештырат, айга кимендә бер тапкыр гражданнарны кабул итә, гражданнарның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

18) жирлек акчалары белән эш итә, жирлекнең расланган бюджеты нигезендә банк учреждениеләрендә бюджет һәм башка счетларын ача һәм яба, судта муниципаль берәмлеккә карата дөгъвалар буенча җавап бирүче вәкил буларак чыгыш ясай: жирлекнең жирле үзидарә органнарының яисә әлеге органнарның

вазыйфаи затларының законсыз гамәлләре (гамәл кылмау) нәтижәсендә физик яки юридик затка китерелгән зыянны каплау турында, ведомство карамагында булуы буенча, муниципаль берәмлек исеменнән чыгыш ясый, шул исәптән, законга яисә башка норматив хокукый актка туры килми торган жирле үзидарә органнары актларын бастырып чыгару нәтижәсендә, ведомство буйсынуындагы бюджет учреждениеләренең акчалата йөкләмәләре буенча субсидия жаваплылык тәртибен күрсәтә;

19) жирлек Советы эшчәнлеген карап тоту һәм тәмин итү өчен жирлек бюджетында каралган чыгымнар буенча акча бүлүче булып тора;

20) жирлек башкарма комитеты Федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрне гамәлгә ашыра һәм (яисә) гамәлгә ашыруны тәмин итә, аларның үтәлеше өчен персонал жавап тотат; тиешле законнар нигезендә һәм үтәү йөзеннән тапшырылган дәүләт вәкаләтләрне гамәлгә ашыруга бәйлә мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара;

21) елга бер тапкырдан да ким булмаган яки авыл жирлеген Советы таләбе буенча жирлек советына үз эшчәнлегенә һәм Башкарма комитет эшчәнлегенә турында отчет тапшыра;

22) Дәүләт һәм башка органнарда жирлек мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау буенча чаралар күрә, жирлек башкарма комитеты исеменнән судка гариза бирә, ышанычнамәләр бирә;

23) жирлек территориясендә эш итүче жирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлеген тәмин итә;

24) жирлек исеменнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләреннән жирле үзидарә органнары белән шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек һәм гамәлләрне координацияләү турында килешүләр һәм килешүләр төзи;

25) муниципаль-шәхси партнерлык проектын гамәлгә ашыру турында муниципаль-хосусый партнерлык өлкәсендә карарлар кабул итә, әгәр гавами партнер булып муниципаль берәмлек торса йә муниципаль берәмлек катнашында уртак конкурс уздыру планлаштырыла (Россия Федерациясе, Россия Федерациясе субъекты катнашында уртак конкурс уздыру планлаштырыла торган очраклардан тыш), шулай ук «Дәүләт-хосусый партнерлык турында» 2015 елның 13 июлендәге 224-ФЗ номерлы Федераль законда каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру күздә тотыла), муниципаль-шәхси партнерлык һәм Россия Федерациясеннән аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында», башка федераль законнар һәм Россия Федерациясеннән норматив хокукый актлары, Россия Федерациясе субъектларының норматив хокукый актлары, «Рус Әжиле авыл жирлегенә» муниципаль берәмлеге Уставы белән;

26) «Россия Федерациясендә дәүләт-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык һәм Россия Федерациясеннән аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында» 2015 елның 13 июлендәге 224-ФЗ номерлы Федераль

законның 18 статьясындагы 2 өлешендә каралган вәкаләтләрне гамәлгә ашыруга вәкаләтле жирле үзидарә органы билгели;

27) «Россия Федерациясендә дәүләт-хосусый партнерлык, муниципаль - хосусый партнерлык һәм Россия Федерациясенен аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында» 2015 елның 13 июлендәге 224-ФЗ номерлы Федераль законның 9 статьясындагы 2-5 өлешләре нигезендә проектның нәтижәлеген бәяләү уздыру һәм аның чагыштырма өстенлеген билгеләү өчен Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органына муниципаль-хосусый партнерлык проектын жибәрә;

28) законнар, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары нигезендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 декабрдәге 131-ФЗ номерлы федераль закон белән расланган.

47 Матдә. Жирлек Башлыгы Урынбасары.

1. Жирлек башлыгы тәкъдиме белән жирлек Советы тарафыннан депутатлар арасыннан жирлек башлыгы урынбасары сайлана.

2. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирсә, жирлек башлыгының сайланган урынбасары булып санала.

3. Жирлек башлыгы урынбасары жирлек Советы Регламентында билгеләнгән вазыйфаларны бүлү буенча функцияләрне үти, жирлек башлыгы йөкләмәләрен үти, ә вакытлыча булмаганда (авыру яки отпускка бәйле рәвештә) яки үз бурычларын үти алмаса, яисә вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылса, жирлек башлыгы вазыйфаларын башкара.

4. Жирлек башлыгы урынбасары, әлеге Уставның 45 статьясындагы 2 пункттында күрсәтелгән очрактан тыш, үз вәкаләтләрен бушатылмаган нигездә башкара.

5. Үз вәкаләтләрен даими нигездә башкаручы жирлек башлыгы урынбасары хокуклы түгел:

- эшмәкәрлек эшчәнлегенә белән шәхсэн яки ышанычлы затлар аша шөгыльләнәргә, коммерция оешмасы белән идарә итүдә яки коммерцияле булмаган оешма белән идарә итүдә (Россия Федерациясе субъекты муниципаль берәмлекләр советы идарәсендә, башка муниципаль берәмлекләр берләшмәләрендә, сәяси партиядә катнашудан тыш), башка ижтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, бакчачылык, яшелчәчелек, дача кулланучылар кооперативларының, күчемсез милек милекчеләр ширкәтләренең гомуми жылышында (конференциядә) катнашудан тыш) катнашырга., федераль законнарда каралган очрактан тыш, оешма белән идарә итүдә катнашу Россия Федерациясе законнары нигезендә дәүләт органы яисә жирле үзидарә органы исемнән гамәлгә ашырыла;

- башка түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнәргә, укытучы, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш. Шулар ук вакытта мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек бары тик чит ил дәүләтләре, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданлыгы булмаган затлар акчалары хисабына гына

финанслана алмый, әгәр Россия Федерациясенен халыкара килешүендә яки Россия Федерациясе законнарында башкача каралмаган булса;

- Россия Федерациясенен халыкара килешүендә яки Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительлек яки Күзәтчелек советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган һәм Россия Федерациясе территориясендә эш итүче башка чит ил коммерцияле булмаган оешмалары һәм аларның структур бүлекчәләре составына керергә.

Үз вәкаләтләрен даими нигездә башкаручы авыл жирлеге башлыгы урынбасары, граждан, административ яки жинаять эше яки административ хокук бозу эше буенча яклаучы яки вәкил (законлы вәкиллек очрактарыннан тыш) буларак катнаша алмый.

Жирлек башлыгы урынбасары 2008 елның 25 декабрдәге «Коррупциягә каршы тору турында» 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны үтәргә, бурычларны үтәргә тиеш. Жирлек башлыгы урынбасарының вәкаләтләре 2008 елның 25 декабрдәге 273-ФЗ номерлы «Коррупциягә каршы тору турында» Федераль закон, 2012 елның 3 декабрдәге 230-ФЗ номерлы «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында» Федераль закон, 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы «аерым категория затларга счетлар (кертемнәр) ачуны һәм аларны (кертемнәр) ачуны, чит ил банктарында акча һәм кыйммәтләргә саклауны тыю турында»гы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәмәгән очракта вакытыннан алда туктатыла, чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) алардан файдалану.

Жирлек башлыгы урынбасары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле башка чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

6. Жирлек башлыгы урынбасары вәкаләтләре әлегә Уставның 42 статьясында каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.

Жирлек башлыгы урынбасарының вәкаләтләре 6 октябрьдә кабул ителгән Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә үтәмәгән очракта вакытыннан алда туктатыла.

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 декабрдәге 131-ФЗ номерлы федераль закон белән расланган.

7. Авыл жирлеге башлыгы урынбасары, жирлек башлыгы инициативасы белән яисә жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлеше таләбе буенча кабул ителә торган авыл жирлеге Советы карары буенча да вазыйфадан теләсә кайсы вакытта чакыртып алынырга мөмкин. Жирлек башлыгы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

48 Матдә. Жирлек башлыгы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату.

1. Жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлем;
- 2) үз теләге белән отставка;

3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74.1 статьясы нигезендә отставкага жиберү;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфадан читләштерү;

5) суд тарафыннан эшкә яраксыз яисә чикләнгән эшчән дип тану;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип тану яисә вафат булган дип игълан итү;

7) судның гаепләү карарының үз көченә керүе;

8) Россия Федерациясеннән читкә даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит ил гражданлыгын - Россия Федерациясенен халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданын туктату, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы; Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил гражданлыгы булмаган чит ил гражданына Россия Федерациясе гражданының даими яшәүгә хокукын раслаучы башка документ алу йә аларга яшәүгә рөхсәт төре яисә Россия Федерациясе гражданының чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслый торган, аның нигезендә чит ил гражданы булган Россия Федерациясе гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы;

10) сайлаучылар тарафыннан фикерләр;

11) сәламәтлек торышы буенча суд тәртибендә билгеләнгән сәләтсезлек дәрәжәсе буенча жирлек башлыгы вәкаләтләрен гамәлгә ашырырга;

12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясындагы 3, 5, 7.2 өлешләре нигезендә, шулай ук муниципаль берәмлек бетерелгән очракта, муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору;

13) жирлекнең шәһәр округы белән берләшүенә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусы югалган очракта;

14) жирлек чикләрен үзгәртү яки жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучыларның саны 25 проценттан арткан очракта, жирлекнең сайлаучылар саны 25 проценттан арткан очракта;

15) Турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу;

2. Жирлек башлыгының вәкаләтләре, 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы «Коррупциягә каршы тору турында» Федераль закон, 2012 елның 3 декабрдәгә 230-ФЗ номерлы «дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында» Федераль закон, 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы «аерым категория затларга счетлар (кертемнәр) ачуны һәм аларны ачуны, чит ил банкларында акча һәм кыйммәтләрне саклауны тыю турында»гы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны үтәмәүгә бәйле рәвештә, вакытыннан алда туктатыла, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) алардан файдалану» темасына «түгәрәк өстәл» утырышы узды.

3. Авыл жирлеге башлыгын отставкага жибөрү турындагы мәсьәләне караганда, утырыш жирлек Советы депутаты, жирлек Советы тарафыннан моңа вәкаләтле вәкил рәислегендә уза.

4. Авыл жирлеге башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган яки суд карары буенча процессуаль мәжбүри итү чараларын кулланган очракта, аны сак астына алу яки вазыйфадан вакытлыча азат итү рәвешендә вакытлыча жирлек башлыгы урынбасары башкара.

5. Жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, әлеге статьяның 1 пунктындагы 1-11, 16 пунктчаларында күрсәтелгән нигезләр буенча, яңа жирлек башлыгын сайлау жирлек Советының якындагы утырышында башкарыла.

6. Жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлек Советы тарафыннан үз составыннан яисә конкурс комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан сайланучы жирлек башлыгын сайлау вәкаләтләре туктатылганнан соң алты айдан да соңга калмыйча гамәлгә ашырыла.

Шул ук вакытта, әгәр жирлек Советының вәкаләтләре вакыты чыкканчы алты айдан да ким вакыт калса, жирлек башлыгын жирлек Советы составыннан сайлау яңа сайланган жирлекнең беренче утырышында, ә конкурс нәтижәләре буенча конкурс комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан жирлек башлыгын сайлау - вәкаләтле составта жирлек Советы сайланганнан соң өч ай дәвамында башкарыла.

7. Вәкаләтләре жирлек башлыгы вазыйфасыннан читләштерү турында Татарстан Республикасы Президентының хокукый акты нигезендә йә авыл жирлеге башлыгын отставкага жибөрү турында жирлек Советы карары нигезендә вакытыннан алда туктатылган жирлек башлыгы әлеге хокукый актка яисә суд тәртибендә карарга шикаять бирсә, жирлек Советы үз составыннан яисә конкурс нәтижәләре буенча Конкурс комиссиясендә тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан жирлек башлыгын сайлау турында Карар кабул итү хокукында түгел.

49 Матдә. Жирлек башлыгының отставкага китүе.

1. Авыл жирлеге Советы «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә жирлек башлыгын отставкага жибәргә хокуклы.

2. Жирлек башлыгын отставкага жибөрү өчен нигез булып тора:

1) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 75 статьясындагы 1 өлешенен 2 һәм 3 пунктларында каралган нәтижәләргә китергән жирлек башлыгының карарлары, гамәлләре (гамәл кылмавы);

2) жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда, башка федераль законнарда, әлеге Уставта каралган вәкаләтләрне гамәлгә ашыру буенча өч һәм аннан да күбрәк ай дәвамында жирле үзидарә органнарының Федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт

вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итү буенча бурычларын үтәмәгән өчен жирле үзидарә органнарына;

3) жирлек башлыгы эшчәнлегенәң жирлек Советы тарафыннан ике тапкыр рәттән ел саен үткәрелә торган хисап нәтижәләре буенча канәгатьләнмәслек бәяләнүе;

4) 2008 елның 25 декабрәдәгә 273-ФЗ номерлы «Коррупциягә каршы тору турында» Федераль законда, 2012 елның 3 декабрәдәгә 230-ФЗ номерлы «дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында» Федераль законда, Федераль законда билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны үтәмәү.

«Аерым категория затларның аерым категорияләренә Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм аларны саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яки) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон;

5) расага, милләтенә, теленә, диненә һәм башка шартларга, расага, милли, телгә һәм дингә карап, кеше һәм граждан хокукларының һәм ирекләренәң тигезлегенәң дәүләт гарантияләрен массакуләм төстә бозуга, раса, милли, тел яки дини билгеләр буенча хокукларны һәм дискриминацияне чикләүгә һәм дискриминацияләүгә жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты, жирлекнең башка органнары һәм вазыйфай затлары һәм ведомство буйсынуындагы оешмалар тарафыннан рәхсәт итү, әгәр бу милләтара һәм конфессиональара татулыкны бозуга китерә һәм милләтара (этникара) һәм конфессияара конфликтлар барлыкка килүгә ярдәм итә.

3. Жирлек Советы депутатларының жирлек башлыгын отставкага жибәрү турында, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлешеннән дә ким булмаган өчтән берсен күрсәткән инициативасы жирлек Советына кертелә торган мөрәжәгать рәвешендә рәсмиләштерелә. Әлегә мөрәжәгать авыл жирлегә башлыгын отставкага жибәрү турындагы карар проекты белән бергә кертелә. Әлегә инициативаны авыл жирлегә башлыгы һәм Татарстан Республикасы Президентына тәкъдим итү турында әлегә мөрәжәгать кертгән көннән соң килүче көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

4. Жирлек Советы депутатларының жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы инициативасын карау Татарстан Республикасы Президенты фикерен исәпкә алып гамәлгә ашырыла.

5. Жирлек Советы депутатларының отставкага жибәрү турындагы инициативасын караганда, жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итүгә кагылышлы мәсьәләләренә һәм (яисә) жирлек башлыгының нәтижәләре килеп чыгуга китергән карарларын, гамәлләрен (гамәл кылмавына) карап тикшерү күздә тотыла, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 75 статьясындагы 1 өлешенәң 2 һәм 3 пунктларында каралган жирлек башлыгын отставкага жибәрү турында карар бары тик Татарстан Республикасы Президенты ризалыгы белән генә кабул ителергә мөмкин.

6. Татарстан Республикасы Президентының отставкага жиберү турындагы инициативасы жирлек башлыгын мөрәжәгать рәвешендә рәсмиләштерелә, ул жирлек Советының тиешле карары проекты белән бергә жирлек Советына кертелә. Әлеге инициативаны авыл жирлеге башлыгына тәкъдим итү турында әлеге мөрәжәгать керткән көннән соң килүче көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

7. Жирлек Советы депутатлары яисә Татарстан Республикасы Президентының жирлек башлыгын отставкага жиберү турындагы инициативасын карау тиешле мөрәжәгать керткән көннән бер ай эчендә жирлек Советы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

8. Жирлек Советының жирлек башлыгын отставкага жиберү турындагы карары кабул ителгән дип санала, әгәр аның өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе тавыш бирсә.

9. Жирлек Советының жирлек башлыгын отставкага жиберү турындагы карары депутат, жирлек Советы утырышында рәислек итүче тарафыннан имзалана.

10. Авыл жирлеге башлыгын отставкага жиберү турында жирлек Советы тарафыннан карар кабул ителгәндә, алар белән тәэмин ителергә тиеш:

1) тиешле утырышны уздыру датасы һәм урыны турында аларга алдан хәбәрнамә алу, шулай ук жирлек Советы депутатлары яисә Татарстан Республикасы Президентының мөрәжәгатьләре һәм аны отставкага жиберү турында жирлек Советы карары проекты белән танышу;

2) аңа отставкага жиберү өчен нигез буларак куела торган хәлләргә карата жирлек Советы депутатларына аңлатма бирү мөмкинлегенә бирү.

11. Әгәр жирлек башлыгы аны отставкага жиберү турында жирлек Советы карары белән килешмәсә, ул үзенә аерым фикерен язма рәвештә баян итәргә хокуклы.

12. Жирлек Советының жирлек башлыгын отставкага жиберү турындагы карары кабул ителгән көннән биш көннән дә соңга калмыйча рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Әгәр жирлек башлыгы аны отставкага жиберү мәсьәләсе буенча үзенә аерым фикерен язмага белдерсә, ул жирлек Советының күрсәтелгән карары белән бер үк вакытта басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

13. Әгәр жирлек Советы депутатлары яисә Татарстан Республикасы Президентының жирлек башлыгын отставкага жиберү турындагы инициативасы жирлек Советы тарафыннан кире кагылган булса, жирлек башлыгын отставкага жиберү турындагы мәсьәлә авыл жирлеге Советы утырышыннан соң ике айдан да соңга калмыйча авыл жирлеге Советына кабат карауга чыгарылырга мөмкин.

50 Матдә. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затларга салына торган чикләүләр һәм вазыйфалар.

1. Авыл жирлеге башлыгы, жирлек башлыгы урынбасары вазыйфаларын биләүгә дэгъва итүче гражданныр һәм жирлек башлыгы, жирлек башлыгы урынбасары вазыйфаларын биләүче затлар, шулай ук Татарстан Республикасы Законнда билгеләнгән тәртиптә үзләренә керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигъ

булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр тапшыралар.

2. Авыл жирлеге башлыгы, жирлек башлыгы урынбасары вазыйфаларын биләүче затларның керемнәре, чыгымнары, милке һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр Зеленодольск муниципаль районы сайтында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштырыла һәм (яки) массакүләм мәгълүмат чараларын муниципаль хокукый актлар белән билгеләнгән тәртиптә бастырып чыгару өчен бирелә.

3. Керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында әлеге матдәнең 1 өлеше нигезендә тапшырыла торган белешмәләреннән дәрәжәләнгән һәм тулылыгын тикшерү Татарстан Республикасы Законында билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасының югары вазыйфаи заты (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенен югары башкарма органы житәкчесе) карары буенча гамәлгә ашырыла.

4. Әлеге матдәнең 3 өлеше нигезендә башкарылган тикшерү нәтижәсендә жирлек башлыгы, жирлек башлыгы урынбасары вазыйфаларын биләүче зат тарафыннан 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы «Коррупциягә каршы тору турында» гы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның чыгымнарының һәм башка затларның аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында»гы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны, бурычларны үтәмәү фактларын ачыклаганда, «Аерым категория затларга счетлар (кертемнәр) ачарга һәм сакларга, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында акчалата акчаларны һәм кыйммәтле әйберләренә сакларга, чит ил финанс инструментларына ия булырга һәм (яисә) файдаланырга тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән Татарстан Республикасының югары вазыйфаи заты (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенен югары башкарма органы житәкчесе) Жирлек башлыгы, авыл жирлеге башлыгы урынбасары вазыйфаларын вакытлыча башкаручы зат вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мөрәжәгать итә, яки башка дисциплинар жәза кулланылганда, тиешле карар кабул итәргә вәкаләтле жирлек Советына яки судка мөрәжәгать итәргә кирәк.

У БҮЛЕК. ЫШАНЫЧ ЮГАЛУ СӘБӘПЛӘ, ЖИРЛЕКТӘ МУНИЦИПАЛЬ ВАЗЫЙФАЛАРНЫ БИЛӘҮЧЕ ЗАТЛАРНЫ ЭШТӘН АЗАТ ИТҮ (ВАЗЫЙФАДАН АЗАТ ИТҮ)

51 Матдә. Ышаныч югалуга бәйле рәвештә, муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфадан азат итү)

Вазыйфадан азат ителергә тиеш:

- 1) зат тарафыннан кисәтү һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрү; мәнфәгатьләр конфликты, аның ягы булып тора;
- 2) зат тарафыннан үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренен) һәм балигъ булмаган

балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирү яисә белә торып дәрәс булмаган яки тулы булмаган мәгълүмат бирү турында;

3) затның, Федераль законда билгеләнгән очраклардан тыш, коммерция оешмасы белән идарә итү органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы;

4) зат тарафыннан эшқуарлык эшчәнлеген гамәлгә ашыру;

5) затның, әгәр Россия Федерациясенә халықара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительлек яки Күзәтчелек советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган һәм Россия Федерациясе территориясендә эш итүче башка чит ил коммерцияле булмаган оешмалары һәм аларның структур бүлекчәләре составына керүе.

2. Үзенә буйсынган затның мәнфәгатьләр конфликтна китерә яки китерә ала торган шәхси кызыксынуы барлыкка килүе турында мәгълүм булган муниципаль вазыйфаны биләп торучы зат тарафыннан үзенә буйсынган зат тарафыннан мәнфәгатьләр конфликтна булдырмау һәм (яки) жайга салу чаралары кабул ителгән очракта да, ышаныч югалуга бәйлә рәвештә эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) тиеш.

3. «Коррупциягә каршы тору турында» 2008 елның 25 декабрәндәгә 273-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясында каралган ышаныч югалу сәбәплә, тиешле вазифаны биләп торган жирлә үзидарә органы тарафыннан муниципаль вазифаны биләп торучы затка карата эштән азат итү (вазыйфадан азат итү) рәвешендәгә түләттерү турында белешмәләр әлегә зат үз вазифасын биләп торган затлар реестрына кертелә.

VI БҮЛЕК. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

52 Матдә. Авыл жирлеге Башкарма комитеты – жирлә үзидарә органы.

1. Жирлекнең Башкарма комитеты әлегә Уставта жирлә әһәмияттәгә мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләр һәм Федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирлә үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен вәкаләтләр бирелгән жирлә үзидарә башкарма-боеру органы булып тора.

2. Авыл жирлеге Башкарма комитеты Муниципаль контрольне гамәлгә ашыручы вәкаләтле орган булып тора. Муниципаль контрольне гамәлгә ашыручы вәкаләтле орган буларак жирлекнең оештыру структурасы, вәкаләтләре, функцияләре һәм эшчәнлек тәртибе, әлегә вәкаләтле органның вазыйфаи затлары исемлеген һәм аларның вәкаләтләрен билгеләү жирлекнең муниципаль хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

3. Авыл жирлеге Башкарма комитетының рәсми исеме - «Рус Әжилә авыл жирлеге башкарма комитеты».

4. Авыл жирлеге Башкарма комитеты авыл жирлеге Советна да, жирлек халкна да хисап тота һәм контрольдә тота.

5. Жирлек Башкарма комитеты юридик зат булып тора, үз исеме язылган мөһере, бланклары бар.

6. Жирлекнең Башкарма комитеты эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

53 Матдә. Жирлек Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитетның структурасы жирлек башлыгы тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Авыл жирлеге Башкарма комитеты структурасына авыл жирлеге башлыгы, Башкарма комитет житәкчесе урынбасары, авыл жирлеге Башкарма комитеты секретаре керә.

3. Авыл жирлеге Башкарма комитеты эшчәнлегендә ярдәм күрсәтү, жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча мәсьәләләрне килештереп хәл итү өчен, жирлек башлыгы карары белән координация, эксперт һәм башка ижтимагый (консультатив) Советлар төзелергә мөмкин. Күрсәтелгән Советлар жирлекнең Башкарма комитеты структурасына керми. Аларда эш жәмәгать башлангычларында алып барыла.

54 Матдә. Башкарма комитет вәкаләтләре.

1. Авыл жирлеге Башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- жирлек бюджеты проектын, жирлек бюджеты үтәлеше турындагы хисапны төзи һәм карый, жирлекнең социаль-икътисади үсеше стратегиясе проектын эшли;

- жирлек бюджетының үтәлешен тәмин итә, жирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясе үтәлешен оештыра;

- жирлек бюджеты үтәлеше, жирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясе үтәлеше турында хисап әзерли;

- жирлекнең икътисад һәм социаль өлкәсе торышын характерлый торган статистик күрсәткечләр жыюны һәм күрсәтелгән мәгълүматларны Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә дәүләт хакимияте органнарына тапшыруны оештыра;

2) жирлек территориясендә муниципаль милек белән идарә итү, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәте белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, куллану, алар белән эш итү һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- жирлек Советы карары белән билгеләнгән очрақларда, жирлек Советы килешүенә (раславына) муниципаль милекне читләштерү, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында тәкъдимнәр әзерли һәм кертә;

- муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, оешмалар белән жирлекнең икътисади һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек итү турында килешүләр төзи;

жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек формасындагы предприятиеләр булдыруга ярдәм итә.;

- жирлек Советы билгеләгән тәртипкә туры китереп, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр булдыра, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен һәм Предприятиеләрне үзгәртеп кору һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен биләп торган вазыйфадан азат итә . ;

- муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алуны гамәлгә ашыруны тәмин итә; бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль йөкләмәнең үтәлешен финанс ягыннан тәмин итә;; жирлекне төзекләндерү, халыкка коммуналь хезмәт күрсәтү, социаль инфраструктура объектларын төзү һәм ремонтлау, продукция житештерү, халыкның көнкүреш һәм социаль – мәдәни ихтыяжларын канәгатьләндерү өчен кирәкле хезмәтләр күрсәтү, моның өчен каралган үз матди һәм финанс чараларын кулланып башка эшләр башкаруга заказ бирүче булып тора;

3) жирдән һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирәлекне саклау өлкәсендә:

- муниципаль милектә булган жирләрдән рациональ файдалану һәм саклауны планлаштыруны һәм оештыруны гамәлгә ашыра;

- законнар белән билгеләнгән тәртиптә жирлек территориясендә жир кишәрлекләрен бирә һәм ала;

- халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, тиешле органнарга предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы, табигатьтән файдалану турындагы законнарны бозучы гамәлләре турында хәбәр итә;

4) авыл хужалыгын һәм эшқуарлыкны үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы житештерүен үстерү һәм авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү өчен шартлар тудыра, Кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

5) халыкка торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- жирлекнең коммуналь инфраструктурасы системаларын комплекслы үстерү программаларын, жирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын, жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын эшли, раслый һәм тормышка ашыра, аларга карата таләпләр Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә, шулай ук жирлек Советына аларның үтәлеше турында отчетлар кертә;;

- жирлек халкын элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте белән тәмин итү өчен шартлар тудыра, базарлар һәм ярминкәләр оештыра;

- жирлек халкының массакүләм ял итү өчен шартлар тудыра һәм халык күпләп ял итә торган урыннарны төзекләндерүне оештыра, шул исәптән гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буе полосаларына ирәкле үтеп керүен тәмин итә;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәмин итә;

- жирлек чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, ташландык суларны агызуны, халыкны Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә ягулык белән тәмин итүне оештыра;

б) төзекләндерү һәм транспорт өлкәсендә:

- каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым жыю) һәм транспортлау эшчәнлеген оештыруда катнаша;

- жирлек Советына жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслауга, аларның үтәлешен контрольдә тотуга, әлеге кагыйдәләргә туры китереп, жирлек территорияләрен төзекләндерүне оештыруга кертә;

- адресация объектларына адресларны бирә, адресларны үзгәртә, юкка чыгара, Дәүләт адреслы реестрында мәгълүмат урнаштыра;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген башкара;

7) гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәмин итү өлкәсендә:

- жирлек территориясендә законнар, дәүләт хакимияте һәм жирле үзидарә органнары актлары үтәлешен, гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәмин итә;

- билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судта, жирле үзидарә органнарының һәм дәүләт вазыйфай затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның хокукларын бозучы актларына карата шикаять бирә;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янғын куркынычсызлыгы чараларын тәмин итә;

- жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнарга һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтә, халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыра;

- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, жирлек депутатын чакыртып алу, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне эзерләү һәм үткәрүне оештыру ягыннан һәм матди-техник яктан тәмин итә;;

- жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затларының, жирле үзидарәнең сайланулы органнары әгъзаларының, жирлек Советы депутатларының һөнәри эзерлеген һәм квалификацияләрен күтәрүне, шулай ук муниципаль хезмәткәрләрен һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләрен өстәмә һөнәри белем алуын оештыра;

- жыелышлар, митинглар, урам йөрешләре, демонстрацияләр һәм пикетлар уздыруга, спорт, тамаша һәм башка массакүләм ижтимагый чаралар үткәрүгә бәйле законнарда каралган чараларны гамәлгә ашыра;

- милләтара һәм конфессиональара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәданиятен саклап калуга һәм үстерүгә, мигрантларны социаль һәм мәдәни адаптацияләүгә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлтелгән чараларны тормышка ашыру өчен шартлар тудыра;

8) мәдәният, спорт һәм балалар һәм яшыләр белән эшләрү өлкәсендә:

- жирлек халкын мэдэният оешмалары хезмэтлэре белэн тээмин итү һәм ял итү өчен шартлар тудыра;

- жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакуләм спорт үсеше өчен шартлар тээмин итә, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндрү һәм спорт чаралары үткәрүне оештыра;

- жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча чаралар оештыра һәм тормышка ашыра;

9) Федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән үтәү өлкәсендә;

55 Матдә. Жирлек Советы, жирлек башлыгы, авыл жирлеге Башкарма комитеты һәм башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге нигезләре.

1. Әлеге Уставта билгеләнгән вәкаләтләрне бүләшү нигезендә жирлек Советы, жирлек башлыгы һәм жирлек башкарма комитеты үз вәкаләтләрән мөстәкыйль гамәлгә ашыралар.

2. Жирлек Советы һәм авыл жирлеге башкарма комитеты, жирлекнең икътисади һәм социаль үсеше процесслары белән нәтижәле идарә итү максатыннан, законнарда, әлеге Уставта билгеләнгән формаларда, халык мәнфәгатьләрендә хезмәттәшлек итәргә тиеш.

3. Жирлек Советы һәм авыл жирлеге Башкарма комитеты бер-берсенә кабул ителгән норматив-хокукый актларны кул куйган көннән жиде көн эчендә жиберәләр.

4. Жирлек башлыгы, жирлекнең Башкарма комитеты житәкчесе буларак, жирлек Советының, авыл жирлеге Советының хокукый актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү турындагы тәкъдим белән жирлек Советына мөрәжәгать итәргә хокуклы, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

5. Башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге тәртибе жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

56 Матдә. Жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл итү

Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрән гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын үткәрү юлы белән я суд тәртибендә хәл ителә.

57 Матдә. Муниципаль контрольне гамәлгә ашыручы вәкаләтле орган буларак, жирлек Башкарма комитеты вәкаләтләре

Муниципаль контрольне гамәлгә ашыручы вәкаләтле орган буларак, жирлек Башкарма комитеты:

1) жирлек территориясендә муниципаль контроль оештыра һәм гамәлгә ашыра;

2) гамәлгә ашыру вәкаләтләре бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыра һәм гамәлгә ашыра;

3) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшли. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Татарстан Республикасы норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

4) тиешле эшчәнлек өлкәләрендә муниципаль контрольнең нәтижәлелеген мониторинглауны оештыра һәм үткәрә, аны үткәрү күрсәткечләре һәм методикасы Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан раслана;

5) Федераль законнарда, законнарда һәм Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларында каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

VII БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ

58 Матдә. Жирлекнең ревизия комиссиясе

1. Жирлекнең ревизия комиссиясе даими эшләүче, коллегиаль финанс контроле органы булып тора, аның вәкаләтләрен районның Контроль-хисап палатасы башкара.

2. Оештыру һәм эшчәнлек тәртибе, районның Контроль-хисап палатасы вәкаләтләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән «Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләренң контроль-хисап органнарын оештыруның һәм аларның эшчәнлегенң гомуми принциплары турында» 2011 елның 7 февралендәге 6-ФЗ номерлы, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы федераль законнар, башка федераль законнар һәм Россия Федерациясенң башка норматив хокукый актлары, район Советы тарафыннан расланган район Контроль-хисап палатасы турындагы Нигезләмә белән билгеләнә, башка муниципаль норматив хокукый актлар белән.

Федераль законнарда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә, районның Контроль-хисап палатасы эшен һәм эшчәнлеген хокукый жайга салу шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

59 Матдә. Жирлекнең сайлау комиссиясе

1. Жирлекнең сайлау комиссиясе жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына керми, ул жирлек Советына депутатлар сайлауларын, жирле референдумны әзерләү һәм үткәрүне, жирлек Советы депутатын чакыртып алу, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыра.

2. Жирлекнең сайлау комиссиясе Федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан төзелә.

3. Жирлек сайлау комиссиясенң вәкаләтләре вакыты биш ел тәшкил итә.

4. Жирлекнең сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш бирү хокукы белән 6 әгъза составында формалаша.

5. Жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс ягыннан тәэмин итү жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән күздә тотыла.

6. Жирлек сайлау комиссиясенен вәкаләтләре, аның эшчәнлеген тәртібе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлегә Устав белән жайга салына.

7. Жирлек Советы мөрәжәгәте нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча, жирлек сайлау комиссиясенен вәкаләтләре Зеленодол муниципаль районының территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнә ала.

VIII БҮЛЕК. ЖИРЛЕКТӨГЕ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАН-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЕ

60 Матдә. Жирле үзидарә органнары.

Федераль закон һәм әлегә Устав нигезендә юридик зат хокуклары жирлек Советына һәм жирлек Башкарма комитетына бирелә.

Башкарма комитет органнарын юридик затлар буларак дәүләт теркәвенә алу өчен жирлек Советының тиешле органы муниципаль казна учреждениесе рәвешендә гамәлгә кую турындагы карары һәм аның турында нигезләмәне авыл жирлегенә Башкарма комитеты житәкчесе тәкъдиме белән раславы нигез булып тора.

61 Матдә. Жирле үзидарә органнары - юридик затлар

1. Жирлек исемнән милек һәм башка хокукларны һәм вазифаларны сатып алырга һәм гамәлгә ашырырга, судта ышаныч кәгазеннән башка чыгыш ясарга мөмкин.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары, юридик зат хокуклары белән билгеләнгән, идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре булып торалар һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртіптә юридик затлар сыйфатында дәүләт теркәве узарга тиеш.

62 Матдә. Жирлекнең жирле үзидарә органнарын финанслау

1. Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс ягыннан тәэмин итү бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына гына гамәлгә ашырыла.

2. Законда, әлегә Уставта каралган очракларда, жирлек Советы карарлары белән жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген тәэмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

IX БҮЛЕК. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНЫҢ ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ВАЗЫЙФАЛАРЫН БИЛӘҮЧЕ БАШКА ЗАТЛАРНЫҢ СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘРЕ

63 Матдә. Жирлек башлыгына, аның урынбасарына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр

1. Жирлек башлыгы, аның урынбасары эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре «Татарстан Республикасында муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы депутаты, жирле үзидарәнен сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм жирлек Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

2. Жирлек башлыгына, аның даими нигездә эшләүче урынбасарына, пенсиягә чыгу сәбәпле, бер тапкыр бирелә торган акчалата түләү гарантияләнен. Бер тапкыр бирелә торган акчалата түләү шартлары, күләме һәм тәртибе жирлек Советының норматив хокукий акты белән билгеләнә.

Әлеге пунктның беренче абзацында каралган Гарантия даими нигездә эшләүче жирлек башлыгы, аның урынбасарының вәкаләтләре туктатылган очракта, 35 статьяның 16 өлешендәге жиденче абзацында, 36 статьяның 6 өлешендәге 2.1, 3, 6 - 8 пунктларында, 7.1 өлешендә, 10 статьясындагы 5 - 7 пунктларында, 40 статьясындагы 10.1 пунктларында, 10.1 өлешендә, 73 статьясындагы 1 һәм 2 өлешләрендә каралган нигезләр буенча кулланыла.

64 Матдә. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфаи затлар эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре

1. Бушатылмаган нигездә эшләүче авыл жирлегә Советы депутатына, жирлек Советы һәм аның органнары утырышларында катнашу, жирлек Советы йөкләмәләрен үтәү чорында жирлек Советы билгеләгән күләмдә акчалата компенсация түләнә. Компенсация жирлектәге уртача хезмәт хакы күләменнән исәпләнгән сәгатьлек түләүне, шулай ук законнар нигезендә командировка чыгымнарын түләүне үз эченә ала.

2. Үз вәкаләтләрен бушатылмаган нигездә башкаручы авыл жирлегә башлыгы урынбасарына, әлеге Уставта каралган очракларда, жирлек башлыгы вазыйфаларын башкарганда, жирлек башлыгының айлык акчалата түләвенә 90% ы күләмендә түләнә.

3. Жирлекнең Ревизия комиссиясе һәм жирлекнең сайлау комиссиясе әгъзаларына әлеге органнар эшендә катнашкан вакытта законнар, жирлек Советы карарлары нигезендә акчалата компенсация түләнә.

65 Матдә. Жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатларының кагылгысызлыгы гарантияләре

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән авыл жирлегә башлыгының хокук гарантияләре, аларны жинаять яки административ җаваплылыкка тартканда, тоткарлауда, арестта, тентүдә, Сорау алганда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылганда, шулай ук алар биләгән торак һәм (яки) хезмәт урыны, аларның багажы, шәхси һәм хезмәт

транспорт чаралары, алар тарафыннан кулланыла торган элемтә чараларын исәпкә алганда, Федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә жирлек Советы депутаты әйтелгән фикер, тавыш биргәндә белдерелгән позиция һәм аның башлыгы статусына туры килә торган башка гамәлләр, шул исәптән аның вәкаләтләре вакыты чыккач та, жинаять яки административ җаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә жирлек Советы депутаты тарафыннан халык алдында мыскыл итү, яла ягу яки Федераль закон белән каралган башка хокук бозу очрақларына кагылмый.

Х БҮЛЕК. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ҖАВАПЛИЛЫГЫ, ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕН КОНТРОЛЬДӘ ТОТУ ҺӘМ КҮЗӘТҮ

66 Матдә. Жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының җаваплылыгы.

Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Федераль законнар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында җаваплы.

67 Матдә. Физик һәм юридик затлар алдында жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының җаваплылыгы.

Физик һәм юридик затлар каршында жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының җаваплылыгы Федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

68 Матдә. Жирлек Советы депутатларының халык алдында җаваплылыгы

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән авыл жирлеге башлыкларының, халык алдында җаваплылыгы хокукка каршы карарлар кабул итү яки суд тәртибендә расланган очракта, халык ышанычын югалту нәтижәсендә барлыкка килә.

2. Жирлек халкының ышанычын югалткан жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, әлеге Уставның 15 статьясында билгеләнгән очрақларда һәм тәртиптә жирлек халкы тарафыннан чакыртып алынырга мөмкин.

69 Матдә. Жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының дәүләт алдында җаваплылыгы

Жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының дәүләт алдында җаваплылыгы Россия Федерациясе Конституциясе, Федераль конституциячел законнар, федераль законнар, конституция (устав), Татарстан Республикасы законнары, Муниципаль берәмлек Уставы бозылганда, шулай ук күрсәтелгән органнар һәм вазыйфаи затлар тарафыннан аларга тапшырылган

аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә үтәмәгән очракта тиешле суд карары нигезендә барлыкка килә.

XI БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

70 Матдә. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасы.

1. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасына керә:

- 1) Жирлек Уставы;
- 2) жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар;
- 3) жирлек Советының норматив һәм башка хокукий актлары;
- 4) әлеге Уставта каралган жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының, башка органнарның һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының норматив һәм башка хокукий актлары.

2. Жирлек Уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукий актлар системасында иң югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм жирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукий актлар әлеге Уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Әлеге Уставка, Россия Федерациясе Конституциясенә, Федераль законнарға һәм алар нигезендә кабул ителә торган Татарстан Республикасы законнарына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында жирлек Уставына, Муниципаль хокукий актка каршы килү рөхсәт ителми.

4. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителгән муниципаль хокукий актлар жирлекнең бөтен территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш.

5. Муниципаль хокукий актларны үтәмәгән өчен гражданнар, оешма житәкчеләре, дәүләт хакимияте органнарының һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары федераль законнар һәм административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә жаваплы.

6. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары Россия Федерациясе Конституциясенә, Федераль конституциячел законнарға, Федераль законнарға һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукий актларына, шулай ук Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына, башка норматив хокукий актларына каршы килмәскә тиеш.

71 Матдә. Гражданнарның турыдан-туры ихтыярын белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү жирлек гражданнарының турыдан-туры жирле референдумда (гражданнар жыенында) белдерелгән халыкны турыдан-туры ихтыяр белән белдерү юлы белән гамәлгә ашырыла.

2. Әгәр жирлек халкын турыдан-туры белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен муниципаль хокукий актны кабул итү (бастырып

чыгару), жирле үзидарэ органы яисэ күрсәтелгән актны кабул итү (бастырып чыгару) керә торган жирле үзидарэнең вазыйфаи заты референдумда кабул ителгән карар үз көченә кергән көннән 15 көн эчендә тиешле муниципаль хокукый актны эзерләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан да артмаска тиеш.

3. Гражданнарны турыдан-туры ихтыяр белән кабул итү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль хокукый актны бастырып чыгару вакытын бозу жирлек башлыгын чакыртып алу, жирлек башкарма комитеты житәкчесен эштән азат итү яки жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

72 Матдә. Жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актлар төрләре.

1. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфаи затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләренә үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгара:

- 1) жирлек Советы-жирлек Советы карарлары;
- 2) жирлек башлыгы-жирлек башлыгы карарлары һәм боерыклары, Башкарма комитет карарлары һәм боерыклары;

2. Жирлекнең башка вазыйфаи затлары үз вәкаләтләре чикләрендә әлеге Уставта, башка муниципаль хокукый актларда билгеләнгән, аларның статусын билгели торган боерыклар һәм боерыклар чыгара.

73 Матдә. Муниципаль хокукый актларны эзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектлары жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, территориаль ижтимагый үзидарэ органнары, гражданнарның инициатив төркемнәре, шулай ук жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан аны алып бару мәсьәләләре буенча кертелә ала.

2. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга кушып бирелә торган документларның исемлеге һәм формасы авыл жирлеге Советының норматив-хокукый акты белән билгеләнә, аларга карап тикшерүгә әлеге проектлар кертелә.

3. Яшел Үзән шәһәр прокуроры үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру барышында гамәлдәге норматив хокукый актларны камилләштерү зарурлыгы билгеләнгәндә, закон чыгару инициативасы хокукына ия жирле үзидарэ органнарына муниципаль хокукый актларны үзгәртү, өстәмә кертү, юкка чыгару яки кабул итү турында тәкъдимнәр кертәргә хокуклы.

4. «Татарстан Республикасында жирле үзидарэ турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарэ органнары тарафыннан уздырыла торган җайга салу йогынтысын бәяләргә тиеш.

Муниципаль норматив хокукый актлар проектларының җайга салу йогынтысын бәяләү эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлегенә субъектлары өчен артык вазыйфалар, тыюлар һәм чикләүләр кертә торган яисә аларны кертүгә этәрә

торган нигезлэмэләрне, шулай ук эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген субъектларының һәм жирле бюджетларның нигезсез чыгымнары барлыкка килүгә ярдәм итә торган нигезлэмэләрне ачыклау максатларында үткәрелә.

5. Эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокукый актларга Экспертиза эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыруны нигезсез кыенлаштыра торган нигезлэмэләрне ачыклау максатларында үткәрелә.

6. Муниципаль норматив хокукый актларга Экспертиза «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә тиешле жирле үзидарә органнарында расланган планнар нигезендә жирле үзидарә органнары (жирле үзидарә органнарының вазыйфай затлары) тарафыннан үткәрелә.

74 Матдә. Жирлек советының хокукый актлары

1. Авыл жирлеген Советлар федераль законнары, Татарстан Республикасы законнары, жирлек уставы белән аның компетенциясенә кергән мәсьәләләр буенча жирлек территориясендә мәжбүри үтәргә тиешле кагыйдәләрне, жирлек Советлар регламентын, жирлек башлыгын отставкага жиберү турында Карар кабул итә, шулай ук федераль законнары, Татарстан Республикасы законнары, жирлек уставы белән үз вәкаләтләренә кергән башка мәсьәләләр буенча жирлек Советлар эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек Советлар карарлары, законнарда, әлегә Уставта билгеләнгән очрактан тыш, жирлек Советлар депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Жирлек Советының жирле салымнар һәм җыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгаруны, жирлек бюджет акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан карарлары жирлек Советлар каравына бары тик авыл жирлеген башкарма комитеты җитәкчесе инициативасы буенча яки аның бәяләмәсе булганда гына кертеләргә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә жирлек Советына карар проектын жирлек башкарма комитетына тапшырганнан соң утыз көн эчендә тапшырыла.

4. Жирлек Советлар карарлары жирлек башлыгы тарафыннан кабул ителгән көннән өч көн эчендә имзалана һәм алар әлегә Уставта билгеләнгән тәртиптә халыкка игълан ителә.

75 Матдә. Жирлекнең муниципаль хокукый актларын юкка чыгару һәм аларның гамәлдә булуын туктатып тору

Жирлекнең муниципаль хокукый актлары юкка чыгарылырга яисә аларның гамәле жирле үзидарә органнары яисә тиешле муниципаль хокукый актны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарәнең вазыйфай затлары тарафыннан, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар юкка чыгарылган яисә күрсәтелгән органнарның яисә вазыйфай затларның вәкаләтләре исемлеген үзгәртелгән очракта, аларның гамәле туктатылырга мөмкин - жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфай затлары, алар вәкаләтләренә муниципаль хокукый актны кабул итү (бастырып чыгару) кергән, шулай ук суд тарафыннан; шулай ук жирле үзидарә

органнарының федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга салучы өлешендә - Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенен вәкаләтле органы (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенен вәкаләтле органы).

Норматив характерга ия булмаган муниципаль хокукый актың гамәлдә булуы, Эшкуарлар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясе Президенты каршындагы вәкаләтле вәкилнең Эшкуарлар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясе законнары нигезендә бирелгән тиешле күрсәтмәне алган очракта, жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан кичекмәстән туктатыла. Бирелгән күрсәтмәнең үтәлеше турында жирле үзидарәнең башкарма-боеру органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә - өч көн, ә жирле үзидарәнең вәкиллекле органнарына алар карар кабул иткән көннән өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

76 Матдә. Жирлек башлыгының хокукый актлары.

Жирлек башлыгы үз вәкаләтләре чикләрендә, законнарда, әлеге Уставта, жирлек Советы карарлары белән билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә, жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карарлар һәм күрсәтмәләр, шулай ук жирлекнең жирле эһәмияттәге мәсьәләләре һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча карарлар, шулай ук жирлек башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәләр чыгара.

77 Матдә. Муниципаль хокукый актларны бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм аларның үз көченә керүе тәртибе.

1. Жирлек Советы карарлары жирлек башлыгы кул куйганнан соң 10 көн узгач үз көченә керә, әгәр башкасы карар белән билгеләнмәгән булса.

Жирлек Советының салымнар һәм жыемнар турындагы хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлек советының әлеге Уставны кабул итү яки әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карарлары Федераль законда, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлыгының, Жирле үзидарәнең башка вазыйфаи затларының хокукый актлары, әгәр актларда башкасы билгеләнмәгән булса, аларга кул куелган көннән үз көченә керә.

3. Кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы, гамәлгә куючы муниципаль берәмлек булган оешмаларның хокукый статусын билгели торган, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган шартнамәләр рәсми басылып чыкканнан (халыкка житкерелгәннән) соң үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары: аның исеме, имзасы (жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен-шулай ук жирлек

Советы кабул иткән датага), теркәү номеры, хокукый актка кул куйган вазыйфаи затның исеме булырга тиеш.

5. Жирлек бюджеты турында, аның үтәлеше турында хисап, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турында, жирлек Советы Регламенты, жирлек Советы, жирлек башлыгы тарафыннан кабул ителгән башка норматив-хокукый актлар, муниципаль хокукый актлардан яисә аларның Федераль закон белән чикләнгән белешмәләре булган аерым нигезләмәләренән тыш, рәсми басылып (халыкка житкерелгән) ун көн эчендә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

6. Муниципаль сайлауларны, жирле референдумны билгеләү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү, чикләргә үзгәртү, жирлек башлыгын һәм аның урынбасарын сайлау, жирлек башкарма комитеты житәкчесе урынбасарын билгеләү мәсьәләләре буенча норматив хокукый актлар да (халыкка житкерелергә) мәжбүри рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә мәжбүри булмаган рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) мәжбүри булмаган норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яисә жирле үзидарә вазыйфаи затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин.

8. Бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукый актының реквизитлары күрсәтелә.

9. Муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) юлы белән гамәлгә ашырыла:

- жирлек халкына хокукый акт текстын үзәкләштерелгән тәртиптә тарату (тарату), шул исәптән махсус басма рәвешендә дә;

- хокукый актының текстын авыл жирлеге торак пунктлары территориясендә махсус мәгълүмат стендларында урнаштыру өчен: Олы Ачасыр авылы, Үзәк урам, 46 йорт (жирлек администрациясе бинасы), Олы Ачасыр авылы, Кооператив урамы, 26 йорт (авыл мәдәният йорты бинасы).

хокукый акт текстын «Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталында» урнаштыру тәртибе: <http://pravo.tatarstan.ru>.

10. Муниципаль хокукый актыны бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) тиешле актыны бастырып чыгару датасы күрсәтелергә тиеш, алар актыны жибәрү (тарату) датасына һәм аны мәгълүмат стендында урнаштыру датасына туры килергә тиеш.

11. Кеше һәм граждандан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы, жирле үзидарә органнарының, муниципаль предприятиеләрнең һәм учреждениеләрнең хокукый статусын билгеләүче муниципаль норматив хокукый актлар, законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда Татарстан Республикасы норматив хокукый актларының бердәм банкына кертү өчен, жирлек башлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы Юстиция министрлыгына жибәрелә.

78 Матдә. Жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен карап тоту.

1. Жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре - Россия Федерациясе законнары һәм Россия Федерациясенә башка норматив-хокукый актлары, шулай ук Татарстан Республикасының норматив-хокукый актлары нигезендә жирлек

территориясен төзеклэндерү элементларына карата таләпләрне, жирлек территориясен төзеклэндерү буенча чаралар исемлеген, аларны үткәрү тәртибен һәм вакытын билгели торган муниципаль хокукый акт.

2. Жирлек территориясен төзеклэндерү кагыйдәләре жирлек Советы тарафыннан раслана.

3. Жирлекне төзеклэндерү кагыйдәләре сорауларны жайга сала ала:

1) гомуми файдаланудагы территорияләрне карап тоту һәм мондый территорияләрдән файдалану тәртибе;

2) биналарның, төзелмәләрнең, корылмаларның фасад һәм киртәләү конструкцияләренең тышкы төре;

3) төзеклэндерү элементларын проектлау, урнаштыру, карап тоту һәм торгызу, шул исәптән жир эшләрен башкарганнан соң да;

4) жирлек территориясен, биналарны, төзелмәләрне, корылмаларны архитектур яктыртуны да кертәп, яктыртуны оештыру;

5) жирлек территориясен яшелләндерүне оештыру, шул исәптән торак пунктлар чикләрендә урнашкан газоннарны, чәчәк түтәлләрен һәм үлән үсемлекләре биләгән башка территорияләрне төзү, карап тоту, торгызу һәм саклау тәртибен дә кертәп;

6) жирлек территориясендә мәгълүмат урнаштыру, шул исәптән урам исемнәре һәм йорт номерлары, элмә такталары куелган күрсәткечләр урнаштыру;

7) балалар һәм спорт мәйданчыкларын, хайваннарны урамда йөртү өчен мәйданчыклар, парковкалар (парковка урыннары), кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тоту;

8) жаяулар коммуникацияләрен, шул исәптән тротуарларны, аллеяларны, юлларны, сукмакларны оештыру;

9) күрсәтелгән территория буенча инвалидларның һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәренең тоткарлыксыз хәрәкәтен тәмин итү максатларында жирлек территориясен төзеклэндерү;

10) жирлек территориясен жыештыру, шул исәптән кышкы чорда;

11) яңгыр сулары агынтыларын оештыру;

12) жир эшләрен үткәрү тәртибе;

13) биналарның, төзелмәләрнең, корылмаларның, жир кишәрлекләренең (милекчеләреннән һәм (яки) башка законлы хужаларының (мондый йортлар чикләре буенча төзелмәгән жир кишәрлекләре милекчеләреннән һәм (яки) башка законлы хужаларынан тыш) тирә-юнь территорияләрен карап тотуда катнашу;

14) Татарстан Республикасы Законнда билгеләнгән тәртип нигезендә тирә-юнь территорияләре чикләрен билгеләү;

15) жирлек территориясен бәйрәмчә бизәү;

16) жирлек территориясен төзеклэндерү буенча чараларны тормышка ашыруда гражданнар һәм оешмаларның катнашу тәртибе;

17) жирлек территориясен төзеклэндерү кагыйдәләрен үтәүне тикшереп торы.

ХІІ БҮЛЕК. МУНИЦИПАЛЬ ХЕЗМӘТ

79 Матдә. Муниципаль хезмәтне жайга салу.

Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу, муниципаль хезмәткәрнең муниципаль вазыйфаларына карата таләпләрне, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләүне, муниципаль хезмәт узу шартларын һәм тәртибен дә кертеп, федераль закон, шулай ук аның нигезендә кабул ителә торган Татарстан Республикасы законы, әлеге устав һәм жирлекнең башка муниципаль хокукый актлары белән гамәлгә ашырыла.

80 Матдә. Муниципаль хезмәт вазыйфалары.

1. Муниципаль хезмәт вазыйфасы-жирле үзидарә органында, жирлекнең сайлау комиссиясе аппаратында, жирле үзидарә органы, сайлау комиссиясе вәкаләтләрән үтәүне тәмин итү буенча билгеләнгән даирәдә төзелә торган вазыйфа.

2. Муниципаль хезмәт вазыйфалары Татарстан Республикасы законы белән расланган Татарстан Республикасында муниципаль хезмәт вазыйфалары реестры нигезендә жирлек башлыгы тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

3. Жирле үзидарә органының, жирлекнең сайлау комиссиясе аппаратының штат расписаниесен төзегәндә һәм раслаганда Татарстан Республикасында муниципаль хезмәт вазыйфалары реестрында каралган муниципаль хезмәт вазыйфалары исемнәре кулланыла.

81 Матдә. Муниципаль хезмәт.

1. Жирлекнең муниципаль хезмәте-гражданның һөнәри эшчәнлегә, ул даими нигездә хезмәт килешүе (контракт) төзү юлы белән биләп торучы муниципаль хезмәт вазыйфаларында башкарыла.

2. Муниципаль хезмәткәр өчен яллаучы (эш бирүче) муниципаль берәмлек, аның исемнән яллаучы (эш бирүче) вәкиле (эш бирүче) гамәлгә ашыра, аның исемнән жирлек башлыгы, жирлекнең жирле үзидарә органы житәкчесе, жирлекнең сайлау комиссиясе рәисе яисә яллаучы (эш бирүче) вәкиле вазыйфаларын башкарырга вәкаләтле башка кеше яллаучы (эш бирүче) була ала.

3. Жирлек муниципаль хезмәте вазыйфаларының һәм Татарстан Республикасы дәүләт граждан хезмәте вазыйфаларының квалификация таләпләрән исәпкә алып, муниципаль хезмәтнең тиешле вазыйфаларына һәм Татарстан Республикасы дәүләт граждан хезмәте вазыйфаларына тәңгәлләге Татарстан Республикасы законы белән билгеләнә.

4. Муниципаль хезмәт Россия Федерациясе Конституциясе, «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар, Россия Федерациясенң башка норматив хокукый актлары, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы Законнары, Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актлары, әлеге Устав һәм жирлек Советы карары белән расланган жирлекнең муниципаль хезмәте турындагы Нигезләмә нигезендә гамәлгә ашырыла. Муниципаль хезмәткәрләргә хезмәт турында Россия Федерациясе Законының гамәлдә булуы «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2

мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләр белән кагыла.

5. Жирлекнең муниципаль хезмәте белән идарә итү турыдан-туры авыл жирлегә башкарма комитеты житәкчесе һәм (яки) аның вәкаләтле вәкиле тарафыннан жирлек Башкарма комитетының вазыйфай заты тарафыннан башкарыла.

6. Жирлекнең муниципаль хезмәтен финанслау жирлек бюджеты хисабына башкарыла.

82 Матдә. Муниципаль хезмәткәр.

1. Муниципаль хезмәткәргә 18 яшькә житкән, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә әлегә Уставта билгеләнгән тәртиптә, жирлек бюджеты акчалары исәбеннән түләнгән торган акчалата тоту өчен жирлекнең муниципаль хезмәте вазыйфасы буенча вазыйфаларны башкаручы гражданды.

2. Жирле үзидарә органнары, жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген техник тәмин итү буенча вазыйфаларын башкаручы затлар муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләми һәм муниципаль хезмәткәрләр булып тормый.

83 Матдә. Муниципаль хезмәткә керү.

1. Муниципаль хезмәткә 18 яшькә житкән, Россия Федерациясе дәүләт телен белүче һәм «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләү өчен билгеләнгән квалификация таләпләренә туры килә торган, әлегә статьяның 2 пунктында муниципаль хезмәт белән бәйлә чикләүләр сыйфатында күрсәтелгән шартлар булмаганда, граждандар керергә хокуклы.

Муниципаль хезмәткә кергәндә, шулай ук аны узганда женесе, расасы, милләте, чыгышы, мөлкәте һәм вазыйфай хәле, яшәү урыны, дингә карата мөнәсәбәт, инанулар, жәмәгать берләшмәләренә карау, шулай ук муниципаль хезмәткәрнең һөнәри һәм эшлекле сыйфатларына бәйлә булмаган башка шартларга бәйлә рәвештә нинди дә булса туры яки турыдан-туры чикләүләр яки өстенлекләр билгеләү рөхсәт ителми.

2. Гражданды муниципаль хезмәткә кабул ителә һәм муниципаль хезмәттә була алмый:

1) аны закон көченә кергән судның эшкә сәләтсез яисә чикләнгән эшкә сәләтсез карары белән тану;

2) аны муниципаль хезмәт вазыйфасы буенча вазыйфай бурычларны үтәү мөмкинлеген юкка чыгара торган жәзага тарту, законлы көченә кергән суд карары буенча;

3) дәүләт һәм федераль законнар тарафыннан саклана торган башка серләргә тәшкит итүче белешмәләргә керүне рәсмиләштерү процедурасын узудан баш тарту, әгәр дә гражданды дәүләт вазыйфасын биләүгә дөгъва кыла торган муниципаль хезмәт вазыйфасы буенча вазыйфай бурычларны үтәү яисә муниципаль хезмәт вазыйфасы буенча муниципаль хезмәт вазыйфасы буенча мондый белешмәләргә куллануга бәйлә булса;

4) муниципаль хезмәткә керүгә яки аны узуга комачаулаучы һәм медицина оешмасы бәяләмәсе белән расланган авыру булу. Диспансерлаштыруны узуга тәртибе, мондый авырулар исемлегенә һәм медицина оешмасын төзү рәвешенә Россия Федерациясенең Хөкүмәте вәкаләтле федераль башкарма хакимият органы тарафыннан билгеләнә;

5) Россия Федерациясенең граждандыгын туктату, чит ил граждандыгын туктату - Россия Федерациясенең халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил гражданы муниципаль хезмәттә булырга, аларга чит ил граждандыгын алырга йә Россия Федерациясенең гражданының чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы, Россия Федерациясенең халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил гражданының чит ил гражданына даими яшәү хокукын раслаучы башка документ алу хокукына ия, аның нигезендә чит ил гражданы булган Россия Федерациясенең гражданы чит ил гражданы, муниципаль хезмәттә булырга хокуклы;

6) муниципаль хезмәткәр чит ил гражданы булган Россия Федерациясенең халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданы булган очрактан тыш, чит ил гражданы муниципаль хезмәттә булырга хокуклы;

7) муниципаль хезмәткә кергәндә ялган документлар яки белә торып ялган белешмәләр бирү;

8) «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль законда, «коррупциягә каршы торуга турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда каралган мәгълүматларны тапшырмау яисә муниципаль хезмәткә кергәндә белә торып дәрәжә яки тулы булмаган белешмәләр бирү;

9) жирлек Уставының 92 статьясында каралган мәгълүматларны тапшырмау;

10) чакырылыш буенча хәрби хезмәтне узмаган дип тану, законлы нигезләр булмаса, чакыру комиссиясенең бәяләмәсе нигезендә (контракт буенча хәрби хезмәт узган граждандан тыш) - күрсәтелгән бәяләмәгә карата Россия Федерациясенен тиешле субъектының чакыру комиссиясенә шикаят бирү өчен билгеләнгән срок чыкканнан соң 10 ел эчендә, ә әгәр күрсәтелгән бәяләмә һәм (яисә) Россия Федерациясенең тиешле субъектының чакыру комиссиясенең карары күрсәтелгән бәяләмәгә граждан шикаяте буенча Россия Федерациясенең тиешле субъектының чакыру комиссиясенең карары судка шикаят бирелде, - суд карары законлы көченә кергән көннән соң 10 ел дәвамында әлегә бәяләмә һәм (яисә) Россия Федерациясенең тиешле субъектының чакыру комиссиясенең карарын чыгарганда гражданның әлегә бәяләмәгә шикаяте буенча хокуклары бозылмады дип танылды.

3. Граждан муниципаль хезмәткә кергәндә тәкъдим итә:

1) муниципаль хезмәткә керү һәм муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләү турындагы үтенеч белән гариза;

2) Россия Федерациясенең Хөкүмәте тарафыннан билгеләнгән форма буенча үз кулы белән тутырылган һәм имзаланган анкета;

3) паспорт;

4) хезмәт кенәгәсе, хезмәт килешүе (контракт) беренче тапкыр төзелгән очрактан тыш;

5) Мәгариф турында документ;

6) Мәжбүри пенсия иминиятенең иминият таныклығы, хезмәт килешүе (контракт) беренче тапкыр төзелгән очраклардан тыш;

7) Физик затны Россия Федерациясе территориясендә яшәү урыны буенча салым органында исәпкә кую турында таныклык;

8) хәрби исәпкә алу документлары - запаста торучы гражданнар һәм хәрби хезмәткә чакырылырга тиешле затлар өчен;

9) муниципаль хезмәткә керүгә комачаулаучы авыру булмавы турында медицина оешмасы бәяләмәсе;

10) муниципаль хезмәткә кергән ел өчен Керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр;

11) федераль законнарда, Россия Федерациясе Президенты указларында һәм Россия Федерациясе Хөкүмәте карарларында каралган башка документлар.

12) жирлек Уставының 92 статьясында каралган мәгълүматларны тапшырмау;

4. Граждани билгесез срокка яки биш елдан да артмаган срокка төзелүче хезмәт килешүе шартларында муниципаль хезмәткә керә.

5. Федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында, шулай ук әлеге Уставта һәм жирлекнең муниципаль хезмәте турындагы нигезләмәдә каралган очракларда, муниципаль хезмәтнең вакантлы вазыйфаларын биләү конкурс нигезендә башкарыла.

6. Гражданның муниципаль хезмәткә керүе яллаучы вәкиленең муниципаль хезмәт вазыйфасына билгеләп кую турындагы муниципаль хокукый акты белән рәсмиләштерелә.

7. Муниципаль хезмәт вазыйфасына билгеләнгәннән соң муниципаль хезмәткәргә хезмәт таныклығы бирелә. Муниципаль хезмәткәр таныклығын бирү тәртибе һәм формасы жирлек башлыгы тарафыннан раслана.

8. Муниципаль хезмәт узу муниципаль хезмәткәрнең шәхси эшендә чагыла.

9. Граждани контракт буенча авыл жирлеге Башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасына билгеләнә алмый, ә муниципаль хезмәткәр якин туганлык яки үзлекләре (ата-аналар, ир белән хатын, балалары, бертуган апалары, шулай ук бертуганнары, апалары, ата-аналары, ир белән хатын һәм балаларының балалары) очрагында контракт буенча авыл жирлеге башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасын били алмый.

84 Матдә. Муниципаль хезмәткәр хокуклары.

1. Муниципаль хезмәткәр хокуклары:

1) муниципаль хезмәтнең биләгән вазыйфасы буенча аның хокукларын һәм бурычларын билгели торган документлар, вазыйфаи бурычларны үтәү сыйфатын бәяләү критерийлары һәм хезмәттә алга жибәрү шартлары белән танышу;

2) вазыйфаи бурычларны үтәү өчен кирәкле оештыру-техник шартлар белән тәмин итү;

3) хезмәт өчен түләү һәм башка түләүләр, хезмәт законнары, Муниципаль хезмәт турындагы законнар һәм хезмәт килешүе (контракт) нигезендә;

4) Эш (хезмәт) вакытының нормаль дәвамлылыгын билгеләү, ял көннәре һәм эшләми торган бәйрәм көннәре бирү, шулай ук ел саен түләү торган ял;

5) билгелэнгән тәртиптә вазыйфай бурычларны үтәү өчен кирәкле мәгълүмат һәм материаллар алу, шулай ук жирле үзидарә органы, жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген камилләштерү турында тәкъдимнәр керту өчен;

6) үз инициативасы белән муниципаль хезмәтнең вакантлы вазыйфасын биләп торуға конкурста катнашу;

7) жирле бюджет акчалары исәбеннән муниципаль хокукый акт нигезендә өстәмә һөнәри белем алу;

8) яклау, үз шәхси мәгълүматлар;

9) Үз эшенең барлык материаллары, һөнәри эшчәнлек турындагы бәяләмәләр һәм башка документлар белән танышу, аларны шәхси эшенә керткәнче, шулай ук аның язма аңлатмаларын шәхси эшенә җәлеп итү.;

10) үз хокукларын, социаль-икътисадый һәм һөнәри мәнфәгатьләрен яклау өчен һөнәр берлекләре төзү хокукын да кертәп, берләшмә;

11) хезмәт законнары нигезендә индивидуаль хезмәт бәхәсләрен карау, муниципаль хезмәттә үз хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклау, шул исәптән судка шикаять бирүне дә кертәп, аларны бозу очраklары;

12) Россия Федерациясе законнары нигезендә пенсия белән тәэмин итү.

2. Муниципаль хезмәткәр, контракт буенча Башкарма комитет житәкчесе вазыйфасын биләүче муниципаль хезмәткәрдән тыш, яллаучы (эш бирүче) вәкиленең алдан язма белдерүе белән, мәнфәгатьләр каршылыгына китермәсә һәм «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль законда башкача каралмаган булса, башка түләүле эшне башкарырга хокуклы.

85 Матдә. Муниципаль хезмәткәрнең хезмәт тәртибенә карата таләпләр.

1. Муниципаль хезмәткәр бурычлы:

1) вазыйфа йөкләмәләрен намус белән, югары профессиональ дәрәжәдә башкарырга;

2) Барлык физик һәм юридик затларга һәм оешмаларга тигез, тугры мөнәсәбәтне тәэмин итәргә, нинди дә булса ижтимагый яки дини берләшмәләргә, һөнәри яки социаль төркемнәргә, гражданнарга һәм оешмаларга өстенлек бирмәскә һәм мондый берләшмәләргә, төркемнәргә, оешмаларга һәм оешмаларга карата алдан кисәтмәскә.;

3) вазыйфай бурычларны намус белән башкаруға комачаулаучы нинди дә булса шәхси, мөлкәт (финанс) һәм башка мәнфәгатьләр йогынтысына бәйле гамәлләр кылмаска.;

4) сәяси партияләр, башка ижтимагый һәм дини берләшмәләр һәм башка оешмалар карарларының үз һөнәри хезмәт эшчәнлегенә йогынты ясау мөмкинлеген юкка чыгара торган нейтральлекне сакларга;

5) гражданнар белән эшләүдә корректлылык күрсәтергә;

6) Россия Федерациясе халыкларының әхлакый горәф-гадәтләренә һәм горәф-гадәтләренә хөрмәт күрсәтергә;

7) төрле этник һәм социаль төркемнәрнең, шулай ук конфессияләренә мәдәни һәм башка үзенчәлекләрен исәпкә алырга;

8) милләтара һәм конфессияләргә татулыкка ярдәм итәргә;

9) муниципаль орган абруена яисэ абруена зыян китерергэ сэлэтле низаглы хэллэргэ юл куймаска.

2. Житэкче булган муниципаль хезмэткэр муниципаль хезмэткэрлэрне сәяси партиялар, башка ижтимагый һәм дини берләшмәләр эшчәнлегендә катнашырга мәжбүр итү очрақларына юл куймаска тиеш;

86 Матдә. Муниципаль хезмәткәрнең бурычлары.

1. Муниципаль хезмәткәр бурычлы:

1) Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституциячел законнарны, федераль законнарны, Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларын, Татарстан Республикасы Конституциясен, Татарстан Республикасы законнарын һәм башка норматив хокукый актларын, әлеге Уставны һәм башка муниципаль хокукый актларны үтәргә һәм аларның үтәлешен тәэмин итәргә;;

2) вазыйфаи инструкция нигезендә вазыйфаи бурычларны үтәргә;

3) вазыйфаи бурычларын башкарганда, расасына, милләтенә, теленә, диненә һәм башка шартларга бәйсез рәвештә, кеше һәм гражданның хокукларын, ирекләрен һәм законлы мәнфәгатьләрен, шулай ук оешмаларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен үтәргә;

4) жирле үзидарә органнарында, сайлау комиссиясе аппаратында билгеләнгән эчке хезмәт тәртибе кагыйдәләрен, вазифа инструкциясен, хезмәт мәгълүматы белән эшләү тәртибен үтәргә;

5) вазыйфаи бурычларны тиешенчә үтәү өчен кирәкле квалификация дәрәжәсен саклап калу;

6) Федераль законнар тарафыннан сакланыла торган дәүләт һәм башка серләрне тәшкил итүче белешмәләрне, шулай ук вазыйфаи бурычларны үтәү белән бәйле рәвештә аңа билгеле булган белешмәләрне, шул исәптән гражданның шәхси тормышына һәм сәламәтлегенә кагылышлы яисә аларның намусына һәм абруена кагылуы белешмәләрне таратырга.;

7) дәүләт һәм муниципаль милекне, шул исәптән аңа вазыйфаи бурычларны үтәү өчен бирелгән мөлкәтне сакларга;

8) Россия Федерациясе законнарында каралган тәртиптә үзе һәм гаилә әгъзалары турында белешмәләрне тапшырырга;;

9) эш бирүчегә Россия Федерациясе гражданлыгыннан чыккан көндә Россия Федерациясе гражданлыгыннан чыгу яисә чит ил дәүләте гражданлыгы алган көндә чит ил гражданлыгы алу турында хәбәр итәргә;

10) 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне үтәргә, йөкләмәләрне үтәргә, тыюларны бозмаска.

«Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» һәм башка Федераль законнар;

11) эш бирүчегә вазыйфа йөкләмәләрен башкарганда мәнфәгатьләр каршылыгына китерергә мөмкин булган шәхси кызыксынучанлык турында язмача хәбәр итәргә һәм мондый конфликтны булдырмау буенча чаралар күрергә мөмкин;

2. Муниципаль хезмәткәр әлеге йөкләмәне үтәргә хокуклы түгел. Тиешле житәкчедән, муниципаль хезмәткәр фикеренчә, хокуксыз булган йөкләмә алган

очракта, муниципаль хезмәткәр әлеге йөкләмәнең федераль законнар һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукий актлары, Россия Федерациясе субъектлары законнары һәм башка норматив хокукий актлары, муниципаль хокукий актлар нигезләмәләрен күрсәтеп, язма рәвештә әлеге йөкләмәне үтәгәндә бозылырга мөмкин булган житәкчегә тапшырырга тиеш. Әлеге йөкләмәнең житәкчесе тарафыннан язма рәвештә расланган очракта, муниципаль хезмәткәр аны үтәүдән баш тартырга тиеш. Законсыз йөкләмәне үтәгән очракта, муниципаль хезмәткәр һәм бу йөкләмәне биргән житәкче Россия Федерациясе законнары нигезендә җаваплы.

87 Матдә. Керемнәр, чыгымнар, милек һәм милек характерындагы йөкләмәләр турында мәгълүмат тапшыру.

1. Тиешле исемлеккә кертелгән муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләүгә дәгъва итүче гражданның, әлеге вазыйфаларны биләүче муниципаль хезмәткәрләр эш бирүчегә үзләренә керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр бирергә тиеш. Күрсәтелгән белешмәләр Татарстан Республикасы дәүләт граждан хезмәткәрләренә керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирү өчен билгеләнгән тәртиптә, сроклары һәм формасы буенча тапшырыла.

2. Муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче, тиешле исемлеккә кертелгән муниципаль хезмәткәр үз чыгымнары, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының чыгымнары турында мәгълүматларны Россия Федерациясе субъектлары дәүләт граждан хезмәткәрләренә керемнәре, чыгымнары, мөлкәтләре һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирү өчен билгеләнгән тәртиптә һәм формада тапшырырга тиеш.

3. Муниципаль хезмәткәр, аның хатыны (ире) һәм балигы булмаган балаларының чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп торы «коррупциягә каршы торы турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда һәм «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп торы турында» Федераль законда, Россия Федерациясе Президентының норматив хокукий актларында, Россия Федерациясе субъектларының законнары һәм башка норматив хокукий актларында, муниципаль хокукий актларда каралган тәртиптә гамәлгә ашырыла.

4. Муниципаль хезмәткәрләргә үзләренә керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирмәү муниципаль хезмәткәр эшеннән китүгә китерә торган хокук бозу булып санала.

88 Матдә. Муниципаль хезмәт белән бәйлә чикләүләр һәм тыюлар.

1. Граждан муниципаль хезмәткә кабул ителә алмый, ә муниципаль хезмәткәр муниципаль хезмәттә була алмый:

1) законлы көченә кергән суд карары буенча эшкә сәләтсез яисә чикләнгән эшкә сәләтсез булуын тану;

2) законлы көченә кергән суд карары буенча аны муниципаль хезмәт вазыйфасы буенча вазыйфаи бурычларны үтәү мөмкинлеген юкка чыгара торган жәзага тарту;

3) дәүләт һәм Федераль законнар тарафыннан саклана торган башка серләрне тәшкит итүче белешмәләргә керүне рәсмиләштерү процедурасын узудан баш тарту, әгәр дә граждан дәүләт вазыйфасын биләүгә дөгъва кыла торган муниципаль хезмәт вазыйфасы буенча вазыйфаи бурычларны үтәү яисә муниципаль хезмәт вазыйфасы буенча муниципаль хезмәт вазыйфасы буенча муниципаль хезмәт вазыйфасы буенча мондый белешмәләрне куллануга бәйлә булса;

4) муниципаль хезмәткә керүгә яки аны узуга комачаулаучы һәм медицина учреждениесе бәяләмәсе белән расланган авыру булу. Диспансерлаштыруны узуга тәртибе, мондый авырулар исемлегә һәм медицина учреждениесен төзү рәвеше Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләтле Федераль Башкарма хакимият органы тарафыннан билгеләнә;

5) әгәр муниципаль хезмәт вазыйфасын биләү әлеге вазыйфаи затка турыдан-туры буйсынуга яисә аңа буйсынуга бәйлә булса, яисә муниципаль хезмәткәр белән, әгәр муниципаль хезмәт вазыйфасын биләү турыдан-туры буйсынуга яисә аңа буйсынуга бәйлә булса, жирле администрацияне житәкли торган муниципаль берәмлек башлыгы белән яисә муниципаль хезмәткәр белән, әгәр муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә турыдан-туры буйсынуга яисә аларның берсенә буйсынуга яисә аларның контроленә бәйлә булса;

6) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит ил гражданлыгын туктату - Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил гражданы муниципаль хезмәттә булырга, аларга чит ил гражданлыгын алырга йә Россия Федерациясе гражданының чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы, Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил гражданының чит ил гражданына даими яшәү хокукын раслаучы башка документ алу хокукына ия, аның нигезендә чит ил гражданы булган Россия Федерациясе гражданы чит ил гражданы, муниципаль хезмәттә булырга хокукы;

7) муниципаль хезмәткәр чит ил гражданы булган Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданы булган очрактан тыш, чит ил гражданы муниципаль хезмәттә булырга хокукы;

8) муниципаль хезмәткә кергәндә ялган документлар яки белә торып ялган белешмәләр бирү;

9) «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» Федераль законда, 2008 елның 25 декабрдәге 273-ФЗ номерлы «Коррупциягә каршы торуга турында» Федераль законда һәм башка легаль булмаган законнарда каралган мөгълүматларны тапшырмау яисә муниципаль хезмәткә кергәндә белә торып дәрәс яки тулы булмаган белешмәләр бирү;

10) жирлек Уставының 92 матдәсендә каралган мөгълүматларны тапшырмау;

11) чакырылыш буенча хәрби хезмәтне узмаган дип тану, законлы нигезләр булмаса, чакыру комиссиясе бәяләмәсе нигезендә (контракт буенча хәрби хезмәт

узган граждандардан тыш) - күрсәтелгән бәяләмәгә шикаять бирү өчен Татарстан Республикасы чакырылыш комиссиясенә билгеләнгән срок чыкканнан соң 10 ел эчендә, ә әгәр күрсәтелгән бәяләмә һәм (яисә) Татарстан Республикасы чакыру комиссиясенә күрсәтелгән бәяләмәгә карата шикаяте буенча карары судка шикаять бирелгән булса, Татарстан Республикасы хәрби хезмәткә чакыру комиссиясе, - суд карары законлы көченә кәргән көннән соң 10 ел дәвамында күрсәтелгән Бәяләмәне һәм (яисә) Татарстан Республикасы чакыру комиссиясе карарын чыгарганда гражданның күрсәтелгән бәяләмәгә шикаяте буенча хокуклары бозылмады дип танылды.

2. Муниципаль хезмәт үтү белән бәйле рәвештә, муниципаль хезмәткәргә тыела:

1) муниципаль хезмәт вазыйфасын биләү;

а) Россия Федерациясе дәүләт вазыйфасына йә Россия Федерациясе субъекты дәүләт вазыйфасына сайлану яисә билгеләү, шулай ук дәүләт хезмәте вазыйфасына билгеләнгән очракта;

б) муниципаль вазыйфага сайлау яисә билгеләү;

в) түләүле сайлау вазыйфасына сайлау:

жирле үзидарә органында, муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясе аппаратында төзелгән башлангыч һөнәр берлеге оешмасының сайлау органында, шул исәптән башлангыч һөнәр берлеге оешмасының сайлау органында:

2) эшқуарлык эшчәнлегә белән шәхсэн яки ышанычлы затлар аша шөгыльләнергә, коммерциячел булмаган оешма белән идарә итүдә яки коммерцияле булмаган оешма белән идарә итүдә (сәяси партия белән идарә итүдә катнашудан тыш) яки башка ижтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, бакчачылык, яшелчәчелек, дача кулланучылар кооперативларының, күчемсез милек милек милекчеләр ширкәтенә гомуми жыелышында (конференцияләрдә) катнашырга; күрсәтелгән коммерцияле булмаган оешмалар (сәяси партиядән тыш) белән идарә итүдә бердәм башкарма орган буларак катнашу яисә аларның коллегиаль идарә органнары составына (эш бирүче) вәкиле рәхсәте белән, Федераль законнарда каралган очрақлардан тыш, һәм оешма белән идарә итүдә катнашу, жирле үзидарә органы исемнән Россия Федерациясе законнары нигезендә гамәлгә ашырыла торган очрақлардан тыш, эш бирүче рәхсәте белән керә;

3) әгәр Федераль законнарда каралмаган булса жирле үзидарә, сайлау комиссиясе яки муниципаль хезмәт вазыйфасын биләгән оешмада өченче кеше исемнән ышанычлы вәкил булырга;

4) вазыйфаи хәлгә бәйле рәвештә яисә физик һәм юридик затлардан (бүләкләр, акчалата бүләк, ссудалар, хезмәт күрсәтүләр, күңел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары һәм башка бүләкләүләр) вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә алырга. Беркетмә чаралары, хезмәт командировкалары һәм башка рәсми чаралар белән бәйле рәвештә муниципаль хезмәткәrlәргә алынган бүләкләр муниципаль милек дип таныла һәм муниципаль хезмәткәrlәргә акт буенча жирле үзидарә органнарына, муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясенә, Россия Федерациясе Граждан кодексы белән билгеләнгән очрақлардан тыш, тапшырыла. Беркетмә чарасына, хезмәт командировкасына яки башка рәсми чарага бәйле рәвештә үзе

алган бүлөкне тапшырган муниципаль хезмэткэр аны Россия Федерациясе норматив хокукый актлары белән билгелэнгән тәртиптә сатып алырга мөмкин;

5) физик һәм юридик затлар акчалары исәбеннән командировкаларга, жирле үзидарә органы, башка муниципаль берәмлекләрнең сайлау комиссияләре, шулай ук дәүләт хакимияте органнары һәм чит дәүләтләрнең жирле үзидарә органнары, халыкара һәм чит ил коммерцияле булмаган оешмалары белән үзара нигездә гамәлгә ашырыла торган командировкалардан тыш, чыгарга;

6) вазыйфаи бурычларны үтәүгә бәйле булмаган максатларда матди - техник, финанс һәм башка тәмин итү чараларын, башка муниципаль мөлкәтне файдаланырга;

7) муниципаль хезмәт белән бәйле булмаган максатларда, федераль законнар нигезендә конфиденциаль характердагы белешмәләргә кертелгән мәгълүматларны яисә вазыйфаи бурычларны үтәү белән бәйле рәвештә аңа билгеле булган хезмәт мәгълүматын таратырга яисә кулланырга;

8) әгәр бу вазыйфага кермәсә, жирле үзидарә органы, муниципаль берәмлекнең сайлау комиссиясе һәм аларның житәкчеләре эшчәнлегенә карата, шул исәптән массакүләм мәгълүмат чараларында, ачыктан-ачык әйтүләргә, фикерләргә һәм бәяләүләргә юл куярга;

9) муниципаль берәмлек башлыгының язма рәхсәтеннән башка бүлөкләрне, Мактаулы һәм махсус исемнәр (фәнни) чит дәүләтләрдән, халыкара оешмалардан, шулай ук сәяси партияләрдән, башка ижтимагый берләшмәләрдән һәм дини берләшмәләрдән тыш), әгәр аның вазыйфаи вазыйфаларына элге оешмалар һәм берләшмәләр белән хезмәттәшлек керсә, кабул итәргә;

10) сайлау алды агитациясе өчен, шулай ук референдум мәсьәләләре буенча агитация өчен вазифаи нигезләмә өстенлекләреннән файдаланырга;

11) үз вазыйфаларын сәяси партияләр, дини һәм башка ижтимагый берләшмәләр мәнфәгатләрәндә файдаланырга, шулай ук күрсәтелгән берләшмәләргә муниципаль хезмәткәр сыйфатында мөнәсәбәтне гавами белдерергә;

12) жирле үзидарә органнарында, башка муниципаль органнарда сәяси партияләр, дини һәм башка ижтимагый берләшмәләр структураларын (һөнәр берлекләреннән, шулай ук ветераннар һәм башка ижтимагый үзешчәнлек органнарыннан тыш) төзәргә яисә күрсәтелгән структураларны булдыруга ярдәм итәргә;

13) хезмәт бәхәсләрен жайга салу максатларында вазыйфаи бурычларны үтәүне туктату;

14) Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкача каралмаган булса, идарә органнары, Попечительләр һәм күзәтчелек советлары, Россия Федерациясе территориясендә эшләүче чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган һәм аларның структур бүлекчеләре составына керергә.

89 Матдә. Мәнфәгатләр конфликтын булдырмау яки жайга салу турында таләпләрне, чикләүләрне һәм тыюларны үтәмәгән һәм коррупциягә каршы тору максатларында билгелэнгән бурычларны үтәмәгән өчен түләтүләр.

1. Муниципаль хезмәткәрләргә мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау яисә жайга салу турында чикләүләрне һәм тыюларны, таләпләрне үтәмәгән һәм коррупциягә каршы тору максатларында «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль законда, «коррупциягә каршы тору турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән бурычларны үтәмәгән өчен «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә түләтүләр салына., Татарстан Республикасы Муниципаль хезмәт турындагы Кодексның 32 статьясында каралган.

2. Муниципаль хезмәткәр Татарстан Республикасы Муниципаль хезмәт турындагы кодексның 17 һәм 18 статьяларында каралган хокук бозулар кылган очрактарда ышаныч югалу сәбәпле муниципаль хезмәттән азат ителергә тиеш.

3. Татарстан Республикасы Муниципаль хезмәт турында кодексның 17, 18 һәм 32 статьяларында каралган түләтүләр яллаучының вәкиле (эш бирүче) тарафыннан кулланыла:

1) коррупцион һәм башка хокук бозуларны профилактикалау буенча тиешле муниципаль органның кадрлар хезмәте бүлекчәсе тарафыннан үткәрелгән тикшерү нәтижәләре турында доклад (алга таба-хокук бозуларны профилактикалау буенча кадрлар хезмәте бүлекчәсе);

2) тикшерү нәтижәләре турында доклад комиссиягә жибәрелгән очракта, муниципаль хезмәткәрләрнең хезмәт тәртибе таләпләрен үтәү һәм мәнфәгатьләр конфликтын жайга салу буенча комиссия тәкъдимнәре;

3) муниципаль хезмәткәр аңлатмалары;

4) башка материаллар.

4. Хокук бозуларны профилактикалау буенча кадрлар хезмәте бүлекчәсе тарафыннан тикшерү үткәрү өчен язма рәвештә бирелгән житәрлек мәгълүмат нигез булып тора:

1) хокук саклау органнары, башка дәүләт органнары, жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфай затлары;

2) сәяси партияләрнең төбәк яки жирле бүлекләре, шулай ук закон нигезендә теркәлгән төбәк ижтимагый берләшмәләре, сәяси партияләр булмаган төбәк ижтимагый берләшмәләре;

3) тиешле муниципаль берәмлектә төзелгән Ижтимагый совет;

4) массакүләм мәгълүмат чаралары.

5. Аноним хәбәрләр хокук бозуларны профилактикалау буенча кадрлар хезмәте бүлекчәсе тарафыннан тикшерү үткәрү өчен нигез була алмый.

6. Тикшерү үткәргәнче хокук бозуларны профилактикалау буенча кадрлар хезмәте подразделениесе муниципаль хезмәткәрдән язма рәвештә аңлатуны таләп итәргә тиеш. Ике эш көне үткәннән соң муниципаль хезмәткәрләргә күрсәтелгән аңлатма бирелмәсә, тиешле акт төзелә. Муниципаль хезмәткәрләргә аңлатма бирмәү тикшерү үткәрү өчен киртә түгел.

7. Муниципаль хезмәткәрләргә Татарстан Республикасы Муниципаль хезмәт турындагы кодексның 17 статьясындагы 5 яки 7 өлешендә каралган хокук бозу кылган очракта, тикшерү нәтижәләре турында доклад, муниципаль хезмәткәрнең язма аңлатмасы һәм башка материаллар хокук бозуларны профилактикалау буенча

кадрлар хезмәте бүлекчәсе тарафыннан муниципаль хезмәткәрләрнең хезмәт тәртибенә куелган таләпләрне үтәү һәм мәнфәгатьләр конфликтын жайга салу комиссиясенә тапшырыла, ул яллаучы (эш бирүчегә) муниципаль хезмәткәргә карата дисциплинар жәза куллану буенча рекомендацияләр әзерли.

Муниципаль хезмәткәргә башка хокук бозу кылган очракта, тикшерү нәтижәләре турында доклад, муниципаль хезмәткәрнең язма аңлатмасы һәм башка материаллар хокук бозуларны профилактикалау буенча кадрлар хезмәте бүлекчәсе тарафыннан яллаучы (эш бирүче) вәкиленә тапшырыла.

8. Татарстан Республикасы муниципаль хезмәте турында кодексның 17, 18 һәм 32 статьяларында каралган түләтүләрне кулланганда муниципаль хезмәткәр тарафыннан кылынган коррупцион хокук бозу характеры, аның авырлыгы, аның авырлыгы, муниципаль хезмәткәргә башка чикләүләрне һәм тыюларны, мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау яисә жайга салу таләпләрен үтәү һәм аларга каршы тору максатларында билгеләнгән бурычларны үтәү, шулай ук муниципаль хезмәткәр үз вазыйфай бурычларын үтәүнең алдагы нәтижәләре исәпкә алына.

9. Татарстан Республикасы Муниципаль хезмәт турында кодексының 17, 18 һәм 32 статьяларында каралган түләтүләр, муниципаль хезмәткәрнең вакытлыча эшкә сәләтсезлеге, отпускта булу чоры, нигезле сәбәпләр аркасында аның хезмәттә булмавы башка очракларын исәпкә алмаганда, муниципаль хезмәткәргә коррупцион хокук бозу кылган көннән бер айдан да соңга калмыйча кулланыла, шулай ук хокук бозуларны профилактикалау буенча кадрлар хезмәте бүлекчәсе тарафыннан тикшерүләр үткөрү һәм муниципаль хезмәткәрләрнең хезмәт тәртибенә карата таләпләрне үтәү һәм мәнфәгатьләр конфликтын жайга салу буенча комиссия тарафыннан күрсәтелгән Тикшерү материалларын карау вакыты. Шул ук вакытта түләттерү коррупцион хокук бозу кылган көннән алып алты айдан да соңга калмыйча кулланылырга тиеш.

10. Муниципаль хезмәткәргә карата коррупцион хокук бозу кылган очракта түләтү куллану турындагы актта түләтүне куллану нигезе буларак «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль законның 27.1 статьясындагы 1 яки 2 өлеше күрсәтелә.

11. Муниципаль хезмәткәргә карата хокук бозуларны һәм нигезләмәләре бозылган норматив хокукий актларны күрсәтеп түләтүне куллану турында актың күчәрмәсе, мотивлар күрсәтеп, муниципаль хезмәткәргә тиешле акт чыккан көннән өч эш көне эчендә тапшырыла. Әгәр муниципаль хезмәткәр күрсәтелгән расписканы бирүдән баш тартса, тиешле акт төзелә.

12. Түләттерү Федераль закон нигезендә муниципаль хезмәткәрләргә шикаять бирелергә мөмкин.

13. Әгәр жәза кулланылган көннән бер ел дәвамында муниципаль хезмәткәр Татарстан Республикасы Муниципаль хезмәт турындагы Кодексының 32 статьясындагы 1 өлешенә 1 яки 2 пунктында каралган дисциплинар түләтүгә дучар ителмәсә, ул түләтелми дип санала.

14. Эш бирүченең муниципаль хезмәткәрдән Татарстан Республикасы Муниципаль хезмәт турындагы Кодексының 32 статьясындагы 1 өлешенә 1 яки 2 пунктында каралган дисциплинар түләтүне үз инициативасы буенча дисциплинар жәза кулланылган көннән бер ел узганчы яисә аның турыдан-туры житәкчесе үтенечнамәсе буенча төшереп калдырырга хокуклы.

15. Муниципаль хезмәткәргә ышаныч югалуга бәйле рәвештә эштән азат итү рәвешендәге түләтүне куллану турындагы белешмәләр жирле үзидарә органы тарафыннан, «коррупциягә каршы тору турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясында каралган ышаныч югалу сәбәпле, муниципаль хезмәт узган затлар реестрына кертелә.

90 Матдә. Муниципаль хезмәткәрнең акчалата кереме.

1. Муниципаль хезмәткәрнең акчалата кереме муниципаль хезмәт вазыйфасы (алга таба - вазыйфай оклад) нигезендә муниципаль хезмәткәрнең вазыйфай окладынан, шулай ук Татарстан Республикасы муниципаль хезмәте турында кодекста билгеләнә торган айлык һәм башка өстәмә түләүләрдән тора.

2. Вазыйфай оклад күләме, шулай ук айлык һәм башка өстәмә түләүләр күләме һәм аларны гамәлгә ашыру тәртибе Россия Федерациясе законнары һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә чыгарыла торган жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.

3. Әгәр жирлеккә бюджет тәмин ителешен тигезләү максатларында Федераль законнарда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә дотацияләр бирелсә, муниципаль хезмәткәрләрнең хезмәт хакы күләме Татарстан Республикасы Законында каралган иң чик нормативларга туры китереп билгеләнә.

91 Матдә. Муниципаль хезмәткәр өчен гарантияләр.

1. Муниципаль хезмәткәргә гарантияләне:

1) вазыйфай бурычларын вазыйфай инструкция нигезендә үтәүне тәмин итә торган эш шартлары;

2) акчаны үз вакытында һәм тулы күләмдә алу хокукы;

3) Эш (хезмәт) вакытының нормаль дөвамлылыгын билгеләү, ял көннәре һәм эшләми торган бәйрәм көннәре бирү, шулай ук ел саен түләне торган ял;

4) муниципаль хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына, шул исәптән муниципаль хезмәткәр пенсиягә чыккач та, медицина хезмәте күрсәтү;

5) тиешле еллар эшләгән өчен һәм инвалидлык белән бәйле рәвештә пенсия белән тәмин итү, шулай ук муниципаль хезмәткәрнең гаилә әгъзаларын аның үлеме белән бәйле рәвештә барлыкка килгән вакытта пенсия белән тәмин итү;

6) муниципаль хезмәткәрнең сәламәтлегенә һәм мөлкәтенә зыян китерү очрагына, аларның вазыйфай бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә мәжбүри дөүләт иминияте;

7) мәжбүри дөүләт социаль иминияте бирелә:

муниципаль хезмәт узган чорда яисә аның туктатылганнан соң, әмма аларның вазыйфай бурычларын үтәү белән бәйле килеп туган авырулар яисә эшкә яраклылык югалу очрагында;

8) муниципаль хезмәткәрне һәм аның гаилә әгъзаларын Федераль законнарда билгеләнгән очракларда, тәртиптә һәм шартларда аларның вазыйфай бурычларын үтәүгә бәйле көч кулланудан, янаулардан, башка хокуксыз гамәлләрдән яклау;

9) жирлек бюджеты акчалары исәбеннән өстәмә һөнәри белем алу, законнарда, жирлектәге муниципаль хезмәт турындагы нигезләмәдә билгеләнгән очракларда,

акчалата эчтәлекне саклап калып, жирлек бюджеты акчалары исәбеннән өстәмә һөнәри белем алу;

10) Россия Федерациясе Хезмәт Кодексында, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында, жирлекнең муниципаль хокукый актларында каралган гарантияләрдән тыш, пенсиягә чыгуга бәйле рәвештә бер тапкыр бирелә торган бүләкләү гарантияләне. Күрсәтелгән гарантиянең шартлары, күләме һәм түләү тәртибе жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

2. Муниципаль хезмәткәргә законнарда, жирлектә муниципаль хезмәт турындагы Нигезләмә нигезендә, хезмәт командировкаларына, муниципаль хезмәткә кабул итүгә, муниципаль хезмәтнең башка вазыйфасына күчүгә, башка жиргә муниципаль хезмәткә жибәрелүгә бәйле чыгымнар һәм башка компенсацияләр бирелә, шулай ук моңа бәйле транспорт чыгымнары һәм торак өчен түләү чыгымнары каплана.

3. Муниципаль хезмәткәргә, аның муниципаль хезмәт үтү шартларына бәйле рәвештә, хезмәт транспорты бирелә.

Хезмәт максатларында, жирлектә муниципаль хезмәт турындагы нигезләмәдә билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә шәхси транспортны кулланырга бәйле чыгымнар каплана.

4. Жирле үзидарә органы, жирлекнең сайлау комиссиясе юкка чыгуга йә жирле үзидарә органы, сайлау комиссиясе аппараты хезмәткәрләренең штаты кыскартуга бәйле рәвештә, муниципаль хезмәткәр белән хезмәт килешүе өзәлгәндә, оешма хезмәткәрләре штаты кыскартуга бәйле рәвештә, оешма эштән азат ителгән очракта, хезмәткәрләр өчен хезмәт законнары белән билгеләнгән гарантияләр бирелә.

5. Муниципаль хезмәт вазыйфасын биләү өчен билгеләнгән иң чик яшькә житкән муниципаль хезмәткәрләренең муниципаль хезмәттә булу вакытын озайту рөхсәт ителә. Муниципаль хезмәткәрнең муниципаль хезмәттә булу вакытын бер тапкыр озайту бер елдан да артык рөхсәт ителми.

6. Муниципаль хезмәткәрләр өчен гарантияләр бирүгә бәйле чыгымнар, әгәр федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында башкасы каралмаган булса, жирлек бюджеты хисабына башкарыла.

92 Матдә. «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә мәгълүмат урнаштыру турында мәгълүмат тапшыру

1. Муниципаль хезмәткәр Муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә дәгъва кылучы гражданин булган «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге сайтлар һәм (яки) сайтларның адреслары турында мәгълүматлар, шулай ук аларны идентификацияләргә мөмкинлек бирүче мәгълүматлар яллаучы вәкилләргә тапшырыла:

1) муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә дәгъва кылучы граждан-муниципаль хезмәткә кәргән ел алдыннан өч календарь ел эчендә хезмәткә кәргәндә;

2) муниципаль хезмәткәр - күрсәтелгән мәгълүматны тапшыру елына кадәр ел саен, муниципаль хезмәткәрнең вазыйфай бурычларын үтәү кысаларында һәркем өчен мөмкин булган мәгълүмат урнаштыру очраklarыннан тыш.

2. Әлеге матдәнең 1 өлешендә күрсәтелгән белешмәләр муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүне дөгъвалаучы гражданның тарафыннан муниципаль хезмәткә кергәндә, ә муниципаль хезмәткәрләр тарафыннан хисап елыннан соң килүче елның 1 апреленнән дә соңга калмыйча тапшырыла. Әлеге матдәнең 1 өлешендә күрсәтелгән белешмәләр Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнгән форма буенча тапшырыла.

3. Эшкә алучы карары буенча, ул вәкаләтле муниципаль хезмәткәрләр муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә дөгъвачылар һәм «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә муниципаль хезмәткәрләр тарафыннан урнаштырылган һәркем өчен мөмкин булган мәгълүматны эшкәртәләр, шулай ук әлеге матдәнең 1 өлешендә каралган белешмәләрнең дөреслеген һәм тулылыгын тикшерәләр.

93 Матдә. Муниципаль хезмәткәрне бүләкләү.

1. Муниципаль хезмәткәрләрнең үз вазыйфай бурычларын намуслы һәм нәтижәле башкарулары, мактауга лаеклы хезмәте, аеруча мөһим һәм катлаулы биремнәрне үтәүләре өчен түбәндәге бүләкләр кулланылырга мөмкин:

- 1) рәхмәт белдерү;
- 2) бер тапкыр бирелә торган акчалата бүләк түләү;
- 3) кыйммәтле бүләк белән бүләкләү;
- 4) жирле үзидарә органнары тарафыннан билгеләнгән Мактау грамотасы яисә башка төр бүләкләр белән бүләкләү;
- 5) законнар нигезендә дәүләт бүләкләре белән бүләкләү;
- 6) Федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә муниципаль берәмлек Уставында һәм башка муниципаль хокукый актларда билгеләнгән башка кызыксындыру төрләре.

2. Матдәнең 1 өлешендә каралган бүләкләүләргә куллану тәртибе һәм шартлары муниципаль хокукый актлар белән билгеләнә.

94 Матдә. Муниципаль хезмәткәрнең дисциплинар жаваплылыгы.

1. Муниципаль хезмәткәрнең үз гаебе белән үзенә йөкләнгән хезмәт бурычларын үтәмәве яки тиешенчә үтәмәве өчен эшкә алучы түбәндәге дисциплинар жәза кулланырга хокуклы:

- 1) кисәтү;
- 2) шелтә;
- 3) тиешле нигезләр буенча муниципаль хезмәттән азат итү.

2. Дисциплинар жинаятькә юл куйган муниципаль хезмәткәр, аның дисциплинар жаваплылыгы турындагы мәсьәләне хәл итүгә кадәр, акчалата хезмәт хакын саклап, вазыйфай бурычларны үтәүдән читләштерелергә мөмкин. Муниципаль хезмәткәрне вазыйфай бурычларны үтәүдән читләштерү бу очракта муниципаль хокукый акт белән башкарыла.

3. Дисциплинар түлөтүлөрнө куллану һәм төшерү тәртибе хезмэт законнары белән билгеләнә.

XIII БҮЛӨК. ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

95 Матдә. Жирлекнең икътисади нигезе.

Жирлекнең икътисади нигезен муниципаль милектәге милек, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең милек хокуклары тәшкил итә.

96 Матдә. Муниципаль милек.

Жирлек милкендә булган муниципаль мөлкәт исемлеге «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнә. Жирлекнең муниципаль милкенә ия булу, файдалану, эш итү, муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр, хужалык жәмгыятьләре төзү гамәлдәге законнар нигезендә гамәлгә ашырыла.

97 Матдә. Жирлекнең муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары.

1. Муниципаль милекне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары Федераль законнар нигезендә жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль милекне кулланудан һәм хосусыйлаштырудан кергән керемнәр жирлек бюджетына керә.

98 Матдә. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре.

1. Муниципаль берәмлек әлеге Уставта билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрне төзөргә, үзгәртеп корырга һәм юкка чыгарырга, хужалык жәмгыятьләрен, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципальара жәмгыятьләрне булдыруда катнашырга хокуклы. Муниципаль предприятиеләргә һәм учреждениеләргә карата гамәлгә куючы функцияләрен һәм вәкаләтләрен вәкаләтле жирле үзидарә органнары гамәлгә ашыра.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек исемнән муниципаль учреждениеләр йөкләмәләре буенча субсидия рәвешендә жавап бирәләр һәм аларның федераль законда билгеләнгән тәртиптә үтәләшен тәмин итәләр.

99 Матдә. Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре.

Жирле үзидарэ органнарының муниципаль милектэ булмаган предприятиелэр, учреждениелэр, оешмалар, шулай ук физик затлар белэн мөнэсэбэтлэре, Федераль Законда, Татарстан Республикасы законында башкача билгеләнмэгән булса, Шартнамэ нигезендэ төзелэ.

XIV БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ.

100 Матдэ. Жирлек Бюджеты.

1. Жирлекнең үз бюджеты бар.
2. Жирлек бюджеты жирлек Советының норматив хокукый акты рэвешендэ эшлэнэ һәм раслана.
3. Жирлек бюджетында жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хэл итү буенча жирле үзидарэ органнары вәкаләтләрэн гамәлгә ашыруга юнәлтелүче керемнәр һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрэн жирле үзидарэ органнары тарафыннан гамәлгә ашыруны тәэмин итү өчен бирелә торган субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннән жирлек бюджетының тиешле чыгымнары аерым карала.
4. Федераль законнарда һәм Россия Федерациясенә шулар нигезендэ кабул ителә торган башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарэ органнары федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына жирлек бюджеты үтәләше турында хисап тапшыра.

101 Матдэ. Жирлектә бюджет процессы.

1. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау, үтәү һәм аның үтәләшен контрольдә тоту жирлекнең жирле үзидарэ органнары тарафыннан мөстәкыйль гамәлгә ашырыла. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясә Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендэ кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнэ.
2. Жирлек бюджеты проекты, жирлек Советы карары, жирлек бюджетын раслау турында карар, аның үтәләше турында еллык хисап, жирлек бюджеты үтәләше турында һәм жирле үзидарэ органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре саны турында гыйнвар-малъ белешмәләр, аларның хезмәт өчен түләүгә факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.
3. Чираттагы финанс елында һәм план чорында үз көченә керә торган Россия Федерациясә бюджет системасы бюджетлары керемнәрэн үзгәртүгә китерә торган жирле салымнар турында муниципаль хокукый актларга, жирлек Советының муниципаль хокукый актларына үзгәрешләр кертү турында муниципаль хокукый актларына үзгәрешләр кертү турында жирлек советына чираттагы финанс елына һәм план чорына жирле бюджет турында карар проекты кертелгәнчегә кадәр 10 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

4. Жирлек бюджеты проекты өч елга (чираттагы финанс елына һәм план чорына) төзелә һәм раслана.

5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты жирлекнең социаль - икътисади үсешен фаразлау нигезендә жирлекнең чыгым йөкләмэләрен финанс ягыннан тәэмин итү максатларында төзелә.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләрен үтәп, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав нигезендә, жирлек башкарма комитеты тарафыннан билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.

7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты төзү түбәндәгеләргә нигезләнә:

1) Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә таләпләр) билгели торган Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Собраниеенә Юлламасының нигезләмәләре;

2) Татарстан Республикасы Президентының Татарстан Республикасы Дәүләт Советына юлламасы;

3) жирлекнең бюджет сәясәтенең төп юнәлешләре һәм жирлекнең салым сәясәте төп юнәлешләре;

4) жирлекнең социаль-икътисадый үсеше фаразлары;

5) озак сроклы чорга жирлекнең бюджет фаразы (бюджет фаразы проекты, бюджет фаразына үзгәрешләр кертү проекты);

6) жирлекнең муниципаль программалары (муниципаль программалар проектлары, күрсәтелгән программаларга үзгәрешләр проектлары).

8. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карарда бюджет керемнәренең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты кергән төп характеристикалары булырга тиеш.

9. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карарда, әгәр Россия Федерациясе бюджет законнарында билгеләнмәгән булса, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетлары арасында керемнәрне бүлү нормативлары, шулай ук кодның төркемнәре, төркемнәре һәм статьялары, керемнәр төре буенча жирлек бюджеты керемнәренең фаразланыла торган күләмнәре булырга тиеш.

10. Жирлек бюджеты турындагы карар белән билгеләнә:

жирлек бюджеты керемнәренең Баш администраторлары Исемлеге;

жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакларының Баш администраторлары Исемлеге;

Чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасында бюджетлар чыгымнары классификациясенә бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары һәм чыгымнар төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү

шәхси норматив йөкләмәләренә үтәү өчен жибәрелә торган бюджет ассигнованиеләренең гомуми күләме;

Чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларына башка бюджетлардан алына торган һәм (яисә) бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме;

план чорының беренче елына жирлек бюджеты чыгымнарының шартлы рәвештә расланган (расланган) чыгымнарның гомуми күләме план чорының икенче елына жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменә 2,5 проценты күләмендә, план чорының икенче елына план чорының кимендә 5 проценты күләмендә жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменнән кимендә 5 проценты күләмендә билгеләнгән;

жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакалары;

муниципаль эчке бурычның иң югары чиге, муниципаль гарантияләр буенча бурычның иң югары чиген күрсәтеп, план чорының Чираттагы финанс елыннан соң килә торган елның 1 гыйнварына, шул исәптән бурычның иң югары чиген күрсәтеп, муниципаль бурычның иң югары чиге;

жирлек бюджетының Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы белән жирлек Советының муниципаль хокукый актлары белән билгеләнгән башка күрсәткечләр.

11. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проекты расланган бюджетның план чорының параметрларын үзгәртү һәм аларга бюджет проектының икенче елы параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында бюджет проекты план чорының расланган бюджеты күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджетның план чорының икенче елы күрсәткечләрен раслай.

Жирлек бюджетының план чорының параметрларын төгәлләштерүне күздә тоталар:

1) Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проектына карау предметы булган күрсәткечләрнең төгәлләштереләрен раслау;

2) жирлек бюджеты чыгымнарының дәүләт структурасының расланган күрсәткечләрен арттыру яисә киметү йә аңа жирлек бюджетының өстәмә максатчан статьялары һәм (яисә) чыгымнары төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен кертү.

12. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта жирлек Советына тәкъдим ителә:

Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенә төп юнәлешләр;

агымдагы финанс елының узган чорында жирлекнең социаль - икътисади үсешенә якинча нәтижеләре һәм агымдагы финанс елында жирлекнең социаль - икътисади үсешенә көтелүче нәтижеләре;

Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең социаль-икътисади үсеш фаразы.

102 Матдә. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар.

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу контракт системасы турында Россия Федерациясе законнары нигезендә дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тээмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу жирлек бюджеты акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

103 Матдә. Жирлек гражданның үзара салым акчасы.

1. Гражданның үзара салым акчасы астында гражданның жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләрне хәл итү өчен башкарыла торган бер тапкыр бирелә торган түләүләре аңлашыла. Гражданның үзара салым түләүләре күләме жирлекнең (жирлек составына керүче торак пункт) барлык халкы өчен абсолют зурлыкта билгеләнә, алар саны муниципаль берәмлек (жирлек составына керүче торак пункт) халкының гомуми саныннан 30 проценттан артмый һәм алар өчен түләүләр күләме киметелергә мөмкин булган аерым категорияләрдән тыш.

2. Әлеге матдәнең 1 өлешендә күрсәтелгән түләүләргә кергән һәм куллану мәсьәләләре жирле референдумда, ә 25.1 матдәсендәге 1 өлешендә 4 һәм 4.1 пунктларында каралган очрақларда хәл ителә. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон гражданның жыенында кабул ителде.

104 Матдә. Жирлекнең муниципаль бурыч алулары (муниципаль бурыч)

1. Жирлек бюджет кытлыгын финанслау һәм бурыч йөкләмәләрен түләү максатларында Федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә муниципаль эчке бурыч алулар башкарырга хокуклы.

2. Муниципаль бурыч алуларны жирлек исемнән гамәлгә ашыру хокукы Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм әлеге Устав нигезендә жирлек башкарма комитетына карый.

3. Агымдагы финанс елы башына жирлек бюджеты акчаларының калган өлешләре агымдагы финанс елында жирлек бюджеты турындагы карар белән жирлек бюджеты кытлыгын финанслауның күрсәтелгән чыганагы буларак каралган акчалар күләменнән артып киткән күләмдә касса өзеклекләрен каплауга юнәлдерелергә мөмкин.

105 Матдә. Бюджет хисабы. Жирлек бюджеты үтәләше турында еллык отчет.

1. Жирлекнең бюджет хисаплылыгы бер елга исәпләнә.

2. Жирлекнең бюджет хисаплылыгы жирлекнең финанс органы тарафыннан бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының жыелма бюджет хисаплылыгы нигезендә төзелә һәм жирлекнең Башкарма комитетына тапшырыла.

3. Жирлек бюджеты үтәләше турындагы еллык хисап жирлек Советы карары белән расланырга тиеш.

4. Жирлек бюджеты үтәләше турындагы еллык хисап, аны жирлек Советына тапшырганчы, тышкы тикшерү узарга тиеш, ул бюджет акчаларының баш администраторларының бюджет хисаплылыгын тышкы яктан тикшерүне һәм жирлек бюджеты үтәләше турында еллык хисапка бәяләмә әзерләүне үз эченә ала.

Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү, элге Уставта билгелэнгән тәртиптә, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп, жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан башкарыла.

5. Авыл жирлеге Башкарма комитеты, аңа бәяләмә эзерләү өчен, агымдагы финанс елының 1 апреленнән дә соңга калмыйча, жирлек бюджетының үтөлеше турында хисап бирә. Жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләү 1 айдан да артмаган вакытка, бюджет акчаларының баш администраторларының еллык бюджет хисаплылыгын тышкы тикшерү күрсәткечләре нигезендә башкарыла.

6. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә, бер үк вакытта жирлек Башкарма комитетына жиберелгән Ревизия комиссиясе тарафыннан тапшырыла.

7. Ел саен, агымдагы финанс елының 1 маеннан да соңга калмыйча, авыл жирлеге Башкарма комитеты, хисап финанс елы өчен жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык отчетны, жирлек бюджеты үтөлеше турындагы башка бюджет хисапын һәм Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документларны жирлек Советына тапшыра.

8. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижеләре буенча жирлек Советы жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны раслау яки кире кагу турында Карар кабул итә.

9. Жирлек Советы тарафыннан жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисап кире кагылган очракта, ул мәгълүматларны дәрәс яки тулы булмаган чагылдыру фактларын бетерү һәм 1 айдан артмаган срокта кабат тапшыру өчен кире кайтарыла.

10. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы карар белән, жирлек бюджеты керемнәренә, чыгымнарының һәм дефицитының гомуми суммасы күрсәтеләп, хисап финанс елы өчен жирлек бюджеты үтөлеше турында хисап раслана.

Хисап финанс елында жирлек бюджеты үтөлеше турында жирлек Советы карарына аерым кушымталар белән күрсәткечләр раслана:

- жирлек бюджетының керемнәр классификациясе кодлары буенча керемнәр;
- керемнәр төрләре кодлары, керемнәр төрләре кодлары, дәүләт идарәсе секторы операцияләре классификациясе буенча жирлек бюджеты керемнәре;

жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча жирлек бюджеты чыгымнары;

- бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча жирлек бюджеты чыгымнары ;

- бюджет кытлыгын финанслау чыганакалары классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакалары;

- жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакаларының төркемнәр, төркемнәр, статьялар, бюджетлар кытлыгын финанслау чыганакалары кодлары буенча; дәүләт идарәсе секторы операцияләренә бюджет кытлыгын финанслау чыганакаларына керә торган классификацияләре кодлары буенча.

106 Матдә. Жирлек бюджетының үтөлеше.

1. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә башкарыла.

2. Жирлек бюджеты касса бердәмлеге һәм чыгымнарның ведомство буйсынуы нигезендә башкарыла.

3. Жирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, жирлек бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

4. Жирлек бюджетын үтәү жирлекнең ирекле бюджет язмасы һәм жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

107 Матдә. Муниципаль финанс контроле.

1. Муниципаль финанс контроле Россия Федерациясенәң бюджет законнарын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салучы башка норматив хокукый актларны үтәүне тәмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, башлангыч һәм шуннан соңга бүленә.

2. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә тышкы муниципаль финанс контроле-Зеленодольск муниципаль районы Контроль-хисап палатасының контроль эшчәнлеге.

3. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә Эчке муниципаль финанс контроле Зеленодольск муниципаль районы Финанс-бюджет палатасының контроль эшчәнлеге булып тора.

4. Беренчел контроль жирле бюджет үтәлеше барышында бюджет бозуларны кисәтү һәм булдырмау максатларында гамәлгә ашырыла.

5. Алга таба контроль аларның үтәлешенәң законлылыгын, исәп-хисапның дөреслеген билгеләү максатыннан жирлек бюджетының үтәлеше нәтижеләре буенча башкарыла.

XV БҮЛЕК. ЖИРЛЕК УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР ҺӘМ ӨСТӘМӘЛӘР КЕРТҮ.

108 Матдә. Жирлек Уставы проекты эзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кергү тәртибе.

1. Авыл жирлеге Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кергү турында жирлек Советы карары проекты жирлек Советына жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданнарның инициативалы төркемнәре тарафыннан кертелә ала.

2. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кергү турында карар проекты эзерләү өчен жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Әлеге комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Жирлек уставы проекты, жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында жирлек Советы карары проекты, жирлек Советы тарафыннан жирлек уставын кабул итү, жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы мәсьәләне караганчыга кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, жирлек Советы тарафыннан күрсәтелгән Устав проекты, күрсәтелгән муниципаль хокукий акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен бер үк вакытта бастырып чыгару (халыкка житкерү), шулай ук гражданның аның фикер алышуында катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) тиеш. Жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Карар проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук жирлекнең Уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен элге норматив хокукий актларга туры китерү максатларында төгәл янадан карау формасына үзгәрешләр кертелгән очракта, жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында жирлек советы карары проекты буенча тәкъдимнәрне рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

4. Авыл жирлеге Уставы проекты, элге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында авыл жирлеге Советы карары проекты буенча, аларны карау алдыннан жирлек Советы утырышында элге Уставның 22 статьясы нигезендә ачык тыңлаулар үткәрелә.

5. Жирлек Уставын яна редакциядә жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий акт белән бәян итү рөхсәт ителми. Бу очракта жирлекнең яна Уставы кабул ителә, ә элек жирлекнең гамәлдәге Уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий актлар жирлекнең яна Уставы үз көченә кергән көннән үз көчен югалткан дип таныла.

109 Матдә. Жирлекнең Уставын кабул итү, элге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртибе.

1. Жирлек Уставы проекты, элге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты карау жирлек Советы тарафыннан кимендә ике укылышта жирлек Советы Регламенты нигезендә башкарыла.

2. Жирлек Уставы проекты, элге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты беренче укылышта кабул иткәннән соң элге проект элге Уставның 73 статьясындагы 1 пунктында күрсәтелгән хокук чыгару инициативасы хокукына ия башка субъектларга төзәтмәләр кертү өчен жирлек башлыгы тарафыннан жибәрелә.

3. Жирлек Уставы, жирлек Советы карарына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән икесе күпчелек тавыш белән кабул ителә. Жирлек башлыгы тавышы жирлек уставы, жирлек Советы карарына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карар кабул иткәндә жирлек Советы депутаты тавышы исәпкә алына.

110 Матдә. Жирлек Уставының үз көченә керү тәртибе, элге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар.

1. Авыл жирлегә Уставы, әлегә Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында жирлек Советы карары кабул ителгәннән соң, Федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәвенә алу өчен, жирлек башлыгы тарафыннан муниципаль берәмлекләрнең уставларын теркәү өлкәсендә Федераль Башкарма хакимият органының территориаль органына жиберелә.

2. Авыл жирлегә Уставы, әлегә Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында жирлек Советы карары дәүләт теркәвенә алынганнан соң рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш һәм Интернет челтәренә Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында (<http://pravo.tatarstan.ru>) һәм Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре составындагы Зеленодольск муниципаль районы мәгълүмат сайтында (<http://zelenodolsk.tatarstan.ru>), шулай ук мәгълүмат стендларында түбәндәге адреслар буенча: Рус Әжәле авылы, Центральная урамы, 1 йорт (жирлек хакимияте бинасы), Карашам авылы, Новая урамы, 27 йорт (мәдәният йорты бинасы) басылып чыкканнан (халыкка житкерелгәннән) соң үз көченә керә.

Жирлек башлыгы, муниципаль берәмлекләрнең Уставларын теркәү өлкәсендә Федераль Башкарма хакимият органының территориаль органынан кәргән көннән жиде көн эчендә, жирлекнең теркәлгән Уставын, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый актны бастырып чыгарырга (халыкка житкерелергә) бурычлы.

Жирлек Уставына кертелгән һәм жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр (муниципаль берәмлек Уставын Федераль законнарга туры китерү очракларынан тыш, шулай ук жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларының вәкаләтләре, вәкаләтләре, вакытлары, сайлау тәртибе үзгәртү очракларынан тыш) жирлек Советы вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң үз көченә керә.

3. Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукый акт белән кертелә, ул Рәсмиләштерелергә Мөмкин:

1) жирлек Советы рәисе һәм авыл жирлегә башлыгы тарафыннан яисә жирлек башлыгы, жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен башкаручы тарафыннан имзаланган карар нигезендә, жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен башкаручы итеп билгеләнә;

2) жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән һәм жирлек башлыгы имзалаган аерым норматив хокукый акт. Бу очракта әлегә хокукый актта авыл жирлегә Советының аны кабул итү турындагы карары реквизитлары куела. Авыл жирлегә Советының мондый карарына жирлек Уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы күчмә нигезләмәләрне һәм (яки) нормаларны кертү рөхсәт ителми.